

---

# THE EUROPEAN UNION AND REPUBLIC OF MOLDOVA ASSOCIATION AGREEMENT'S IMPACT ON NATIONAL ECONOMY

Researcher: **Svetlana COVAȘ**  
Academy of Economic Studies of Moldova

Scientific Coordinator: **Dr. Rodica CRUDU**  
Academy of Economic Studies of Moldova

## Abstract

*This scientific article seeks to explain the role of the Association Agreement on the national market and its impact over the economy as a whole. The Republic of Moldova is passing nowadays through a weak economy, resulted from the Russian embargoes and the great Moldovan bank robbery. However, due to AA and DCFTA agreements, indicators tend to grow. The article attempts to provide an evaluation of the changes, impact, and perspectives of the European Integration through the agreements ratified two years ago.*

## Introduction

The European integration represents a valuable perspective of development for the Republic of Moldova, considering the partnership built on the *Association Agreement* including a *Deep and Comprehensive Free Trade Agreement* between the Government of Moldova, the European Union and the European Union Member States. The importance of AA and DCFTA for our Republic's evolution in the following decades is determined by the understanding of the EU programs reflected in the mottos: "united in diversity" and "welfare states".

The Association Agreement between EU and Republic of Moldova is an international treaty signed in June 2014 and entered fully into force on 1 July 2016. It is a project for development in medium and long terms, in accordance with the values, standards and regulations of EU. Due to this agreement, DCFTA was signed and nowadays plays an important role in reducing barriers for trade between EU and Republic of Moldova.

The Agreement is settled on shared priorities of Moldova and the European Neighborhood Policy, emphasizing democracy, rule of law, human rights, fundamental freedoms, good governance, a functioning market economy and sustainable development. In line with the implementation of these AA priorities, critical areas for cooperation include: visa liberalization, justice, police and integrated border management, trade, agriculture and rural development, public administration reform, and civil society.

This agreement offers Moldova a framework for boosting trade and economic growth through improved access to the EU market for its products and services and by comprehensively approximating its trade-related laws and regulations to Union standards. If implemented fully, it will facilitate Moldova's progressive integration with the EU single market.<sup>1</sup>

For the time being, AA does not confer to RM the status of candidate for EU membership, however does not exclude this attribute and provides a possible change in the relationship between UE and RM. Furthermore, in the context of crisis in Ukraine, on 17 April 2014 the European Parliament adopted a Resolution where is recognized for the first time the right of Republic of Moldova, Ukraine and Georgia to invoke the art. 49 of Treaty on European Union, where is written that: “any European State which respects the values referred in art. 2 and is committed to promote them may apply to become a member of the Union”.

The Association Agreement document includes: a preamble (an introductory statement of the Agreement, setting out the Agreement’s purpose and underlying philosophy), seven titles (General Principles; Political Cooperation and Foreign and Security Policy; Justice Freedom and Security; Trade and Trade related matters (DCFTA); Economic and Sector Cooperation; Financial Cooperation with Anti-Fraud Provisions, as well as Institutional, General and Final Provisions), 43 Annexes setting out EU legislation to be taken over by a specific date and three protocols. The preamble represents a selection of the most important aspects of EU-MD cooperation, confirming the intention of the parties to develop a close and lasting relationship.

In preamble at the art. 1, are written the goals of Association, which are:

- to promote the association policy and economic integration between parties on basis of mutual values and close relations, including an increase of participation of the Republic of Moldova in the policy, programs and EU agencies;
- to strengthen the consolidated political dialogue in all areas of mutual interest;
- to contribute at the consolidation of democracy and the stability of politics, economy and institutions in Republic of Moldova;
- to promote, to keep, to consolidate the peace and regional and international stability;
- to support and to increase the cooperation in the field of justice, freedom and security, with the goal of strengthening the rule of law, respecting the human rights and the fundamental freedoms;

---

<sup>1</sup> European Commission - Press release, Available at: [http://europa.eu/rapid/press-release\\_IP-16-2368\\_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2368_en.htm), [visited on 09.12.2016]

- to support the Republic of Moldova's efforts in development of its economic potential through the international cooperation, and by harmonizing its legislation to the legislation of EU;
- to create conditions for economic and trade relations which will lead to a gradual integration of RM on the internal market of EU;
- to create conditions for a closer cooperation in the other fields of mutual interest.

The 1st Title of the Agreement, art. 2, defines the general principles which will stay at the basis of Association between Republic of Moldova and European Union, as following:

- respect democratic principles, human rights, fundamental freedoms and the rule of law;
- respect sovereignty principle and territorial integration of the states, inviolability of borders and independence;
- promote market economy principles, good governance, fight against corruption and organized crime;
- promote sustainable development.

In contrast to the Partnership and Cooperation Agreement (PCA) which was signed for a period of 10 years (in 1994), extendable, the duration of AA is unlimited. In order to maintain the political dialogue between RM-EU, and to monitor the implementation of AA, the VIIth Title of the Agreement – General and Final Provisions – provides the existence of permanent dialogue platforms between RM-EU, through the creation of new institutions:

- Association Council (monitors the implementation of AA, examines major issues, defines solutions etc.);
- Association Committee (assists the Association Council in their works);
- Association Parliamentary Committee (a platform of inter-parliamentary dialogue, the members are deputies of European Parliament and Republic of Moldova Parliament);
- Civil Society Platform (systematic meetings of representatives of civil society).

These institutions have the goal to do more for Moldova, and crucially, for Moldovan citizens. For the benefits highlighted by the High Representative and the Commissioner to be fully evident, it is not enough to just adopt additional laws. These also need to be consistently implemented and enforced. More needs to be done in order to effectively address corruption and improve governance. The Agreement, including DCFTA, is no magic wand to cure Moldova's political system and economy of all its problems. However, its provisions do engage

with a substantial part of Moldova's political and economic reform agenda. This normative alignment is far more than a technical matter, and goes to the heart of the urgent task of establishing sound, corruption-free governance.

## **1. Economic Cooperation**

The European Union and the Republic of Moldova undertakes to facilitate the structural reforms in RM, with the purpose to create an economy on functional market and to adjust gradually its policies to the policies of EU. The Union is a model of the biggest world economy, having the most performant systems for health and social protection, the most modern transport and commercial routes, being the world leader for the environmental protection.

On 22 February 2005, the Republic of Moldova signed the Moldova-EU Action Plan in Brussels within the frameworks of the European Neighborhood Policy (ENP). Starting 2005, EU became the main trade partner of RM by commercial value (import+export). In 2013, the trade with EU countries consisted approximately 46% of total trade of RM, in comparison with CIS countries with which the trade balance consisted 33%, and with other countries 22%.

Since 2006, in the EU trade Moldova became the beneficiary of trade preferences regime - GSP + (General System of Trade Preferences - General System of Preferences) consisting of unilateral cancellation by EU of the customs duties on a number of Moldovan goods. This system of tariff trade preferences aims to promote sustainable development of countries that have a vulnerable position in foreign trade. Since 2008, trade between Moldova and the European Union takes place in the Autonomous Trade Preferences - ATP (Autonomous Trade Preferences). This asymmetric bilateral regime, extended tariff exemptions and quantitative exports to the EU originating from Moldova, except for a limited number of agricultural products.

In trade relations with EU, Moldova is a net importer. In general, until crisis, increase of imports from the EU overtook the increase of exports to this region. A decrease commercial balance deficit with the EU occurred in 2009 - under the crisis, exports to EU have decreased only by 18.5%, while imports fell by 36.4%. In 2010 it returned to old patterns with the EU, though the import and export was below the values recorded in 2008.

According to "Fact Sheet: EU- RM relations" publication, trade between EU and Moldova in 2015 year decreased by 6%, largely due to the strong decline of EU exports to Moldova. On a positive note, EU imports from Moldova continue to grow, increasing in 2015 by 5%. The EU imported from Moldova goods to the value of €1.2 billion, up by 27% since 2013 (the year before the DCFTA was signed). The value of agricultural imports from Moldova

grew more strongly, by 9% in 2015. EU exports to Moldova significantly declined since 2014, by 11% and amounted to €2.08 billion in 2015. Moreover, in 2015 exports to the EU of some Moldovan products continued to grow, following sharp increase in 2014. The positive trend continues to be seen for sunflower seeds, nuts, grapes, dried fruits, wheat, barley, soya beans, clothing and bedding articles such as mattresses.

Access to the European markets and benefits from the DCFTA will further increase once Moldova has aligned its health and safety standards to those of the EU. The food safety reform will enable Moldova to export its agricultural products, notably animal products, whose safety for consumers is strictly controlled in the EU. Overall, if reforms are completed, the DCFTA is expected to boost Moldova's GDP by 5.4% annually.<sup>2</sup>

**Table 1: Total goods: EU Trade flows and balance 2005 - 2015**

Period	Imports		Exports		Balance	Total trade
	Value Mio (EUR)	%Growth	Value Mio (EUR)	%Growth	Value Mio (EUR)	Value Mio (EUR)
2005	439		1 082		642	1 521
2006	520	18,4	1 185	9,6	665	1 705
2007	732	40,6	1 496	26,3	764	2 228
2008	754	3,0	1 715	14,6	961	2 469
2009	519	-31,2	1 246	-27,4	727	1 765
2010	585	12,8	1 563	25,4	977	2 148
2011	847	44,7	1 862	19,2	1 015	2 709
2012	944	11,4	2 038	9,4	1 094	2 982
2013	963	2,0	2 280	11,9	1 317	3 242
2014	1 160	20,5	2 352	3,2	1 192	3 511
2015	1 223	5,5	2 087	-11,2	864	3 310

Source: European Union, *Trade in goods with Moldova*, Available at: <http://trade.ec.europa.eu/>

After only two years of implementing the Free Trade Agreement with the European Union, Moldovan authorities boast about performances in foreign trade with European countries. Exports of Moldovan goods rose in this period by 13%, while in other markets, they have decreased by over 25%, according to the Ministry of Economy. Since 1 September 2014, when DCFTA entered into force, Moldova exported to the Community market goods worth over 2.2 billion dollars, representing 64% of total exports. The European Union has become the main market for Moldovan products, and the Free Trade Agreement a tool to attract foreign investors.

<sup>2</sup> Fact Sheet: EU- RM relations, Available at: [http://eeas.europa.eu/archives/docs/factsheets/docs/eu-moldova\\_factsheet\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/archives/docs/factsheets/docs/eu-moldova_factsheet_en.pdf), [visited on 09.12.2016]

In the last year there has been a decrease of about 5% of the value of Moldovan exports to the EU, but in terms of the volumes of goods exported there is an increase. According to official statistics, in the first six months of this year the EU imported from Moldova about 30% of food products, and 70% of industrial products (*see Table 2*). In this period, December 2016, was registered a growth of Moldovan wine exports (+ 16%), cereals (+ 20%) and processed cereals (+ 744%). At the same time, sugar was exported in volumes of 42 thousand tons that is much more than the rate provided by the Free Trade Agreement. On the other hand there has been a decrease in exports of nuts, corn and sunflower seeds. Grape exports in the first six months of this year, had a 48% completion of the quota referred, and plums a quota of 16%. Regarding industrial products, the export of boxes and packaging materials in the first half increased by about 53%. The largest increase is in the export of toilet paper and sanitary products (+ 3600%). There have also registered an increase in exports from carpets (+ 20%), clothing for ladies (+ 33%), metal products (+ 145%). A significant quota of about 15-16% is held by the export of wiring and equipment for machines.

Furthermore, is important to mention that honey is the food product which tends to have an increase in exports. With an annual consumption of 35 thousand tons of honey, of which almost 24 thousand imported, France is the main market for Moldovan honey. It is the only food of animal origin exported in substantial quantities in the European Union and only honey meets EU sanitary products of animal origin. In 2014, Moldova exported honey worth \$ 9.5 million, exports rising by up to 60% in the years 2010-2014 and an increase of nearly 200% in 2014. Almost 30% of exports of honey arrive in France and 23% - in Germany. That being said, even if it's only two years after the entry into force of the Free Trade Agreement there is a positive dynamic and a perspective of increasing in exports for Moldovan products.

The Republic of Moldova's main market is Romania, with nearly a quarter of exports, followed by Italy, Britain, Germany, France and Poland.<sup>3</sup> Nevertheless, the main source of imports for our country remains to be the European Union with a total of 1435 mln. USD in Q1-Q3: 2016, being 1.8% less than in the previous year, holding a quota of 49.6% in total imports (49.3% 2015). Imports from the EU has diminished against the backdrop of cheapening of fuel and reduction of imports of medical instruments and appliances. The most significant decreases were attest from: Romania - 9.6% less, as a result of lower imports of petroleum oils and plastic pipes and tubes; Austria - 18.5% less, a result of lower imports of wires and cables,

---

<sup>3</sup>Activitatea de comerț exterior a Republicii Moldova în ianuarie-octombrie 2016, Available at: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5441>, [visited on 09.12.2016]

copper wire; and Germany - 20.5% less because of reduced import of medical instruments and appliances, cars and other vehicles.

**Table 2: Trade flows of products by Harmonized Section 2015**

HS Sections	Imports			Exports		
	Value Mio (EUR)	% Total	% Growth	Value Mio (EUR)	% Total	% Growth
Total	1 223	100.0	5.5	2 087	100.0	-11.2
I Live animals; animal products	8	0.6	9.8	56	2.7	-5.1
II Vegetable products	240	19.6	18.2	95	4.6	22.2
III Animal or vegetable fats and oils	54	4.4	-17.1	3	0.2	21.8
IV Foodstuffs, beverages, tobacco	100	8.2	7.1	93	4.5	-10.1
V Mineral products	11	0.9	-19.0	374	17.9	-20.4
VI Products of the chemical or allied industries	7	0.6	20.6	218	10.4	-1.7
VII Plastics, rubber and articles thereof	9	0.7	-16.0	125	6.0	-2.3
VIII Raw hides and skins, and saddlery	22	1.8	-9.6	44	2.1	6.2
IX Wood, charcoal and cork and articles thereof	6	0.5	55.9	28	1.3	-13.0
X Pulp of wood, paper and paperboard	3	0.3	30.4	32	1.5	8.9
XI Textiles and textile articles	214	17.5	0.7	174	8.3	-1.9
XII Footwear, hats and other headgear	51	4.2	-2.6	10	0.5	-25.3
XIII Articles of stone, glass and ceramics	27	2.2	24.3	37	1.8	-11.3
XIV Pearls, precious metals and articles thereof	1	0.1	115.8	3	0.1	31.6
XV Base metals and articles thereof	128	10.5	-13.5	131	6.3	5.0
XVI Machinery and appliances	225	18.4	14.8	385	18.5	-7.3
XVII Transport equipment	5	0.4	7.1	166	7.9	-43.5
XVIII Optical and photographic instruments, etc.	16	1.3	-4.3	42	2.0	-11.8
XIX Arms and ammunition	0	0.0		1	0.0	57.1
XX Miscellaneous manufactured articles	94	7.6	23.5	55	2.7	-5.3
XXI Works of art and antiques	0	0.0	8.3	0	0.0	-41.6
XXII Not classified	2	0.2	19.1	14	0.7	30.4
<b>AMA / NAMA Product Groups</b>						
Total	1 223	100.0	5.5	2 087	100.0	-11.2
Agricultural products (WTO AoA)	409	33.4	8.8	234	11.2	1.0
Fishery products	0	0.0	5.9	16	0.8	13.0
Industrial products	814	66.6	3.9	1 837	88.0	-12.8

Source: European Union, Trade in goods with Moldova, Available at: <http://trade.ec.europa.eu/>

During first three quarters of the 2016 year, there is a persistent negative trends mitigation since 2015 with the establishment of a certain political stability, strengthening domestic economic circumstances. During this period, the implementation of commitments under the DCFTA remains a priority for the authorities, although the backlog and delays are given their own process. At the same time, the degree of implementation of the DCFTA in Transnistria since 1 January 2016 is uncertain in the absence of tools for monitoring and reporting compliance efforts in the region. Also, it does not neglect the entry into force from 1

November 2016 Free Trade Agreement between Moldova and Turkey, which could generate forward a number of new commercial opportunities for the national economy.

## **2. The impact of Association Agreement on national economy**

The official objective of the Association Agreement, as inscribed in the preamble of the document, is to seek “the political association and economic integration” of a signatory state with the EU. The economic integration segment of the AA (Title IV) aims at improving Moldova’s economic situation by, first, focusing on technical areas of major importance to the proper functioning of the economy, ranging from taxation and financial services to company law and accounting. Second, the AA specifically addresses poverty, in line with the main concerns of 26% of Moldova’s population.<sup>4</sup> EU projects have in the past especially focused on addressing the negative effects of migration and the sustainable use of remittances by generating local income, as these issues are at the root of poverty in Moldova.

The economic development of Moldova’s population is focused on strengthening social policies and employees’ rights, and by providing consumer protection and equal opportunities. Till now, Moldova has adopted various laws on social security, and concluded bilateral meetings with eleven EU member states on the issue.

The AA’s sectoral cooperation provisions are particularly comprehensive in the energy sector and agriculture and rural development. Rural development is of the utmost importance to the EU, as 30% of the ENI budget is allocated here, in order to achieve balanced and inclusive economic development in rural areas. Moldova has on its part drawn up an action plan for a national Agriculture and Rural Development Strategy and transposed European regulations into national law. Regarding energy, Moldova has been physically connected to the EU’s energy market by the construction of the Iasi–Ungheni pipeline in 2014, although this has negligible impact on what remains a de facto Russian monopoly.<sup>5</sup> Although Moldova became a member of the European Energy Community in 2010, after effective Russian intervention (by means of pressuring Moldova on the issue of the Transnistrian debt to Gazprom), full implementation of the Third EU Energy Package has been postponed until 2020.

The impact of Association Agreement on national economy is significant positive. In the short run, the DCFTA is expected to lead to an increase in national income of EUR 75

---

<sup>4</sup> Institute for Public Policy, Barometer of Public Opinion – November 2015, p. 16, (<http://www.ipp.md/>), [visited on 11.12.2016]

<sup>5</sup> Clingendael Report: The Europeanisation of Moldova: Is the EU on the Right Track? Available at: <https://www.clingendael.nl/sites/default/files/Clingendael%20Report%20The%20Europeanisation%20of%20Moldova%20-%20July%202016.pdf>, [visited on 11.12.2016]



million. This translates to an increase in GDP of 3.2%. In the long run, the change in national income is estimated to double and to amount around EUR 142 million, which is a 5.4 % increase. These increases are mainly attributed to the reduction of Sanitary and Phytosanitary and Technical Barriers of Trade types of non-tariff barriers, in result of the expected approximation to EU standards. Not surprisingly, reductions of non-tariff barriers to trade (and not tariffs) are the main driver of the results. Adaptation of much stricter standards for chemical products (approximating EU regulations) by Moldova may have very pronounced effects. It is likely to largely restrict inflow of low quality chemicals (including medicaments) that currently play an important role in the market. This gap can be filled by (rising) domestic output and imports – most likely from the EU or other countries that have chemical regulations similar to the EU ones. The approximation will not only open the EU market for Moldovan exports, but also lead to more market access of Moldovan products to third countries when Moldovan producers adhere to EU standards. For the EU, in the long run, the impact of the DCFTA on the EU's GDP, trade balance, wages and prices is expected to be negligible, due to the size of its economy.

Based on “Commission services position paper on the Trade Sustainability Impact Assessment”<sup>6</sup>, it could be treated that DCFTA will have a significant impact on the Republic of Moldova's economy with more pronounced changes in the long run when dynamic investment effects commence. Moldovan exports are estimated to increase by 15% and 16 % in the short and long run respectively, with imports increasing by 6% and 8 % respectively. This implies that the DCFTA is expected to relatively improve the trade balance for the Republic of Moldova. Average wages are projected to increase by 3.1% and 4.8 % in the short and long term respectively. As the overall consumer price index is expected to decrease by about 1.0% to 1.3 %, over the short and long term respectively the purchasing power of Moldovan citizens will increase.

The impact of the DCFTA on individual sectors differs. Sectors with expected output gains exceeding 10 % are other crops, textiles and clothing, and air transport. Livestock and meat products, motor vehicles, electronics and computers and other manufacturing are awaited to see output contract by 8-22%.

---

<sup>6</sup> Commission services position paper on the Trade Sustainability Impact Assessment in support of negotiations of a Deep and Comprehensive Free Trade Area between the European Union and respectively Georgia and the Republic of Moldova, Available at: [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/may/tradoc\\_152461.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/may/tradoc_152461.pdf), [visited on 12.12.2016]

The positive effects will only be driven by the abolishment of tariff barriers and reduction of nontariff barriers in result of approximation of regulatory regimes. For the rest of the countries in the region, the EU-Republic of Moldova DCFTA is expected to have a limited effect. The liberalization of trade between the EU and the Republic of Moldova is not expected to lead to any significant effect for the EU-Turkey Customs Union.

Exports to the EU may increase as it should become significantly easier to enter EU markets for domestic producers who will anyway need to comply with much stricter domestic regulations. The key issue is to what extent smaller producers will be able to comply with higher domestic standards and carry the costs of required compliance checks. This may particularly be of importance for pharmaceutical producers, as these tend to be smaller companies (than e.g. companies in the chemicals industry). Interviews with companies in this subsector confirmed that non-tariff barriers at present create main obstacles for entering the EU market. Obtaining required certificates to enter the EU market is not economically feasible for small and medium enterprises, hence they prefer to export to neighboring or other non-EU countries. The DCFTA may give these companies a chance to lower fixed costs of entering the EU market if complying with relevant domestic regulations after the DCFTA is not more expensive than combined costs of complying with current regulations applicable to Moldovan market and separately those applicable to access to the EU market. If Moldova manages to establish such an efficient regulatory system in the future this could provide a strong boost to expansion of the sector. On the other hand, if costs of complying with new regulatory requirements (approximated to the EU) ones are high this could be limit the sector's growth, driving some companies out of business.

In the Republic of Moldova, overall wages and employment are likely to grow in line with rising output (the average wage growth is estimated at 3.1 and 4.8% in the short and long run respectively). Combined with a predicted fall in consumer price inflation, this is expected to support improvements in average living standards. The poorest part of the population will benefit less from the DCFTA, mainly because food prices will increase slightly, and less affluent households spend a higher share of their total expenditures on food. Labor reallocation is expected to be slightly higher for the less skilled workers compared to the more skilled workers (5 and 4.5 % respectively). The favorable DCFTA impact on equality may come about if and when increasing living standards begin to support gradual changes in societal preferences on equality. Other mechanisms of positive influence may be related to international conventions supporting equality and condemning discrimination. Some positive impact (albeit limited) may also be related to increase in women's participation in the labor market e.g. through a growing

employment in the textile and clothing sector dominated by female workers. Overall, worsening of the inequality situation relative to current trends does not appear likely. As regards the labor rights, the DCFTA may also trigger various forces acting towards either improving or worsening the situation. On balance, positive forces are likely to be somewhat stronger compared to the current situation.

Until recently, Moldova's banking and financial market seemed, if underdeveloped, at least sound in its basic functions. Yet it was hit by the discovery of extensive bank fraud in 2014, resulting in the liquidation of three major banks. Nonetheless, the Agreement envisages a comprehensive approximation to EU regulatory norms, mostly within three years, although it is getting off to a slow start.

The bank fraud and the corruptly implemented legislation, make investors to fear that they may be mistreated by the state. The fact is that our legislation tends to improve, is much better today, but still because of high corruption in the country, all efforts for economy expansion do not reach the fullest. The EU Ambassador in Moldova, Pirkka Tapiola, claimed: *"It is important to move from quantity to quality. We do not deny what was done before, but we have a message for the future: it is very important how these laws will be implemented, and how state organization will change to be more attractive for investments"*.<sup>7</sup>

In this context, a further suggestion is to continue promoting investment and ensure good business climate, as well as stimulate further entrepreneurship, because in essence it represents the logic of DCFTA, which should induce further EU investors to locate in the Republic of Moldova. To this effect, the Commission services will continue to reach out to the Moldavian businesses and consumers and civil society through public presentations, conferences, roundtables, publications and EU delegation activities, to promote information about DCFTA. The Commission already started these efforts in the course of negotiations, both by negotiating the transparency chapter, which commits the partner to foster an inclusive policy-making in trade area, and by discussing with local businesses in parallel their needs and expectations, as well as promoting their active outreach to the Moldovan authorities. The Commission will continue to support stakeholder participation in the domestic legislative process, which will be a crucial vehicle to reforms, by e.g. providing the partner country with information and best practices on the regulatory policies.

---

<sup>7</sup> Știri, Economie, "România - principala piață de desfacere europeană a R. Moldova", Available at: <http://radiochisinau.md/romania--principala-piata-de-desfacere-europeana-a-r-moldova---37652.html>, [visited on 09.12.2016]

The Commission services are further tactful to the stipulated structural changes in relevant economic sectors, where some may be subject to substantial output reduction and hence have an impact on employment. Whereas the commitments to sectoral reform are contained both in DCFTA chapters and sectoral cooperation chapters of the Association Agreement, financial assistance takes in practice different forms, including sector budget support, and provides support for sector reforms. The Commission already assists the Republic of Moldova by drawing their attention to adequate planning of their needs and points to the importance of creating mitigating measures in particular in the social and employment sphere. In addition, the DCFTA contains a commitment to joint dialogue with civil society, including social partners, and stakeholders on the implementation of the Agreement, which is expected to channel the feedback and thus to help adjust the necessary measures during the reform process.

## **Conclusions**

My analysis identifies a strong impact of Association Agreement on Republic of Moldova's national economy and market. Output, value added, exports and employment are all expected to see significant gains. Positive investment effects are likely, including by foreign investors. These changes will be primarily driven by Moldova introducing or upgrading its standards applicable to EU production and trade.

The EU commenced the path towards a Deep and Comprehensive Free Trade Area with the Government of the Republic of Moldova in the firm belief that aspirations and objectives of both sides are based on a common overarching objective of ensuring sustainable economic development. A key objective that the EU increasingly pursues, both multilaterally and in all its bilateral and regional trade negotiations, is to fully exploit the important contribution that trade and investment can make to sustainable economic development. In this context, the launch of the EU-Republic of Moldova DCFTA negotiations presented both challenges and opportunities.

Following the experiences of former candidates, can be concluded that the success of the Association Agreement and our efforts for European integration will depend equally on such factors as the degree of approximation of Moldovan legislation with the European one, as well the Moldovan authorities coherence on intern plan and their desire to prove in further democratization of society.

Through rigorous compliance with its commitments to its European partners, Moldova could register a quantum leap in terms of reforms and achieve qualitative progress in implementing the Association Agreement, which will lead continued EU support internally and

externally. Even if Moldova is not given clear membership perspective, due to reforms and integration into EU policies and programs, by time RM will be a more democratic state, more developed and competitive in the international arena.

### References:

1. European Commission - Press release, Available at: [http://europa.eu/rapid/press-release\\_IP-16-2368\\_en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2368_en.htm), [visited on 09.12.2016]
2. Fact Sheet: EU- RM relations, Available at: [http://eeas.europa.eu/archives/docs/factsheets/docs/eu-moldova\\_factsheet\\_en.pdf](http://eeas.europa.eu/archives/docs/factsheets/docs/eu-moldova_factsheet_en.pdf), [visited on 09.12.2016]
3. Activitatea de comerț exterior a Republicii Moldova în ianuarie-octombrie 2016, Available at: <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=5441>, [visited on 09.12.2016]
4. Institute for Public Policy, Barometer of Public Opinion – November 2015, p. 16, Available at: <http://www.ipp.md/>, [visited on 11.12.2016]
5. Clingendael Report: The Europeanisation of Moldova: Is the EU on the Right Track? Available at: <https://www.clingendael.nl/sites/default/files/Clingendael%20Report%20The%20Europeanisation%20of%20Moldova%20-%20July%202016.pdf>, [visited on 11.12.2016]
6. Commission services position paper on the Trade Sustainability Impact Assessment in support of negotiations of a Deep and Comprehensive Free Trade Area between the European Union and respectively Georgia and the Republic of Moldova, Available at: [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/may/tradoc\\_152461.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/may/tradoc_152461.pdf), [visited on 12.12.2016]
7. Știri, Economie, ”România - principala piață de desfacere europeană a R. Moldova”, Available at: <http://radiochisinau.md/romania--principala-piata-de-desfacere-europeana-a-r-moldova--37652.html>, [visited on 12.12.2016]
8. Eduard Țugui (2015), Uniunea Europeană – Republica Moldova: asociere politică și integrare economică, Biblioteca IDIS “Viitorul”

---

## WAYS OF IMPROVING THE INVESTMENT CLIMATE IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA. CASE STUDY: BALTIC STATES.

**Violeta MIHAILOVA**

Postgraduate, Academy of Economic Studies of Moldova

**Larisa DODU-GUGEA**

PhD, Assist. Prof. , Academy of Economic Studies of Moldova

### **Abstract**

*Investment has become a strategic priority for Moldova due to the awareness that attracting investments and creating an appropriate business environment for the market economy, represent the basic factors that contribute to an improvement in productive capacity and an increase in competitiveness of an economy. The quality of the investment climate is linked to poverty reduction by the impact of better investment environments on private sector activity, and thus on economic growth and employment. This research paper evaluates the investment environment in details and determines the impact of the factors that influence it, in order to come up with solutions of removing those barriers to investment, therefore, improve the investment climate in the Republic of Moldova.*

*Keywords:* investment climate, improvement, economy, factors, Baltic States, Moldova, FDI, e-government

### **Introduction**

Investment is a sacrifice of something of value in the present, expecting to benefit from that sacrifice later. What the notion of investment climate captures instead is a Schumpeterian view of investment and growth - a view that what matters is not just how much investment takes place, but what drives it, what its effects are (in particular, its dynamic effects on productivity and further opportunities), and what happens to the other factors of production and their productivity. In other words, it tries to capture the entire process of investment and growth, not just a simple snapshot at the point of investment.<sup>8</sup>

In general, a sound investment climate could be described as the conditions that make up the favourable environment in which private enterprises flourish by investing and producing.<sup>9</sup>

---

<sup>8</sup> Doltu, C. (2008) Investițiile străine directe și influența lor asupra modernizării economiei în tranziție, ARC, Chișinău

<sup>9</sup> Chowdhury, A. (2004) UNECE Report on Investment Climate. In: Review of the implementation of OSCE commitments in the economic and environmental dimension: Twelfth OSCE Economic Forum, May 31 – June 4 2004, OSCE, Prague

Private firms driven by the quest for profits, invest in new ideas and new facilities that strengthen the foundation of economic growth and prosperity. They provide more than 90 % of jobs, creating opportunities for people to apply their talents and improve their situations. They provide the goods and services needed to sustain life and improve living standards. They are also the main source of tax revenues, contributing to public funding for health, education, and other services. Firms are thus critical actors in the quest for growth and poverty reduction. A good investment climate is not just about generating profits for firms, it improves outcomes for society as a whole. So, improving the investment climate is the first pillar that should concern the economic development of the country.<sup>10</sup>

The investment climate is treated as a set of parameters that characterize the country's potential for assimilating investments, as well as the investment risk related to the region or the branch in which the investment is going to be made. These components of the investment environment are recommended to be analysed simultaneously.<sup>11</sup>

Studying the factors that influence the investment climate has not only a theoretical, but also a huge practical importance. Firstly, taking into consideration the factors that determine the investment climate, has a paramount importance for its assessment. Secondly, the meaning of these factors is necessary for the development of the state policy's measures to improve the investment climate.

To systemize the factors that determine the investment climate are presented some approaches of the criteria met in the specialty literature. The most common way to group the determinants of investment climate is the following one:

1. According to the manifestation level can be distinguished:
  - a) factors on macroeconomic level, that refer to: economic stability factors; evaluation factors shown by prices; political and social factors; fiscal factors; determinants of the market infrastructure; factors that characterize the legislative framework.
  - b) factors on microeconomic level: psychological factors; economic and financial factors; factors which determine the market conjuncture; administrative factors.
2. According to their nature can be identified:
  - a) economic factors: macroeconomic policy; commercial strategy; level and way of the state involvement; way of pricing; investment priorities; financial structure.

---

<sup>10</sup> World Development Report 2005: A Better Investment Climate for Everyone, World Bank and Oxford University Press, New York

<sup>11</sup> Hîncu, R., Bunu, M., Dascaluic, D. (2010) Bazele activității investiționale (sinteze și aplicații), ASEM, Chișinău

- b) political factors: factors of internal policy situation; factors of external policy situation.
- c) Social factors: level of the living standards of the population; extent of education; quality of the social and medical assistance etc.

3. According to the risk – return relation:

- a) factors that determine the country's potential of attracting investments: material resources; productive potential of the country; infrastructure; labour force quality; institutions efficiency etc.
- b) factors that describe the investment risk: political; economic; social; criminological; ecological; financial; legislative etc.

4. According to the possibility of influence by the society:

- a) objective factors: natural and climatic conditions; endowment with power raw material resources; geographical position; demographic situation; neighbour-countries etc.
- b) subjective factors are those related to human resources management.<sup>12</sup>

It is important to note that according to the World Bank conception, investment climate assessment, as a favourable one, should be concluded not only due to the facilities that provide to companies and the opportunity to make a profit, but also should be emanated from the possibilities to obtain positive results for society.<sup>13</sup>

## **1. Economic progress in the Baltic States: A role model for developing economies**

A growing body of research shows how investment climate policies contribute to economic growth and how policy approaches might be tailored to better target the needs of people. While the task may seem daunting, more countries are making significant improvements – and are being rewarded with faster growth and deeper poverty reductions. Their experience provides insights into possible strategies for broadening and accelerating progress.

For example, Estonia, Latvia and Lithuania have each aggressively pursued investment climate improvements since independence in the early 1990s. The Baltic States are generally known for being attractive to foreign investors due to favourable geographical location, stable economy and educated labour force. These are countries that had centrally planned economic systems, maintain no contiguous borders with Western Europe, do not possess abundant natural

---

<sup>12</sup> Caraganciu, A., Domentii, O., Ciobu, S. (2004) Bazele activității investiționale, ASEM, Chișinău

<sup>13</sup> Хынку, Р., Сухович, А., Лукиян, И. (2008) Основы инвестиционной деятельности, ASEM, Chișinău



resources and have small populations yet have managed to transform themselves into some of the fastest growing economies in Europe.

All three countries are now among the global leaders in international indexes on the ease of doing business because of their noticeable ability to adjust and change business conditions. These countries also provide a relatively high level of development at a competitive cost. Estonia became the first one a member of the Eurozone in 2011 and the country's cost level is still significantly lower than that of neighbouring Scandinavian countries which is a significant advantage for the investment climate to flourish.

The keys to the development in the Baltics are:

- Intelligent use of free zones.

Lithuania commented on the success of its free zones and their offering of one stop shop services and tax incentives.

- Low corporate tax rates.

All three countries have low and flat corporate income tax rates.

- Embracing of technology and the IT sector.

All three countries have high PC and Internet penetration, and have managed to attract IT outsourcing from Northern Europe and the USA. Estonia, in particular, is viewed as “South Finland” for IT projects because of competitive costs.

- Focus on competitiveness.

Most subsidies to specific industries have been eliminated.

- Prudent fiscal and monetary policies.

Nonetheless, the Baltic States have attained strong increases in FDI and GDP growth in the last several years, which provides examples in terms of their policy.

Nowadays, Estonia is a safe and dynamic country in which to invest, with a business climate very similar to the US. As a member of the EU, the Government of Estonia maintains liberal policies in order to attract investments and export-oriented companies. Throughout the period of regained independence, the economic and fiscal policy of the Government has mostly been aimed at achieving long-term economic growth. The overall Government attitude is very welcoming toward foreign capital, especially into sectors that are export oriented, innovative and support regional development.

The cornerstones of Estonian development are openness, liberal economic policy and proportional tax system with 0% tax on reinvested profits and transparent regulatory environment. The Estonian income tax system, with its flat rate of 21%, is considered one of

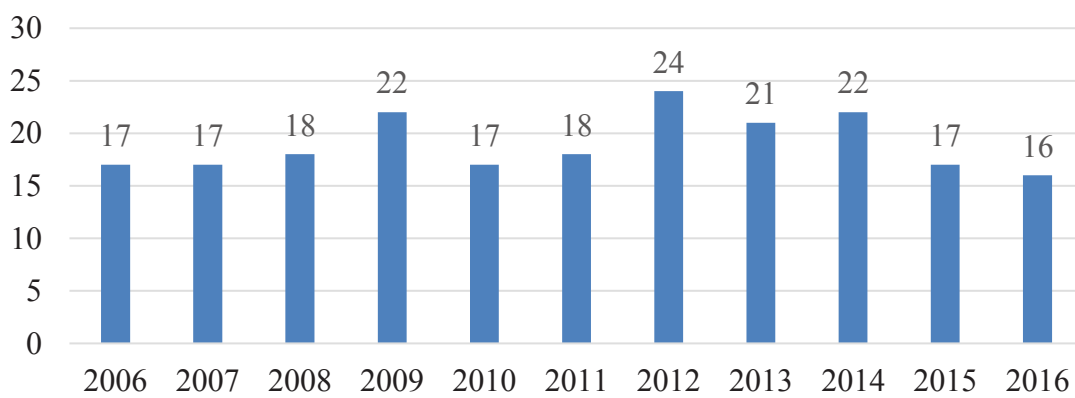
the simplest tax regimes in the world. Estonia offers key opportunities for businesses in a number of economic sectors like information and communication technology, chemicals, wood processing, and biotechnology.

Legislators and governments have always displayed the clear will to make the business environment attractive in order to benefit from tax revenues and the jobs created by attracting foreign investors.

Estonia is one of the leading countries in the world in creating and implementing e-government solutions and cyber security. Estonia hosts both the cyber security centre of NATO and the IT-agency of the European Union. 99% of people use internet banking services and more than 95% complete their income tax return over the internet. In the 2015 parliamentary elections 30.5% of all participants, voted over the internet. 2nd in Internet Freedom - Freedom House 2015

Since 2015, non-residents may apply for e-Residency, which is a state-issued secure digital identity (smart ID-card) that allows digital authentication and the digital signing of documents. This does not entail full legal residency, citizenship or right of entry to Estonia, but gives secure access to Estonia's digital services such as business registration and an opportunity to use digital signatures in an electronic environment. Such digital identification and signing is the legal equivalent to face-to-face identification and handwritten signatures in the European Union. The purpose of e-residency is to make life easier by using secure e-services that have been accessible to Estonians for years already. By providing e-residency, it is moving towards the idea of a country without borders.

Estonia is among top 30 in the overall World Bank data; in terms of ease of doing business during last ten years as you can observe in the figure 1 Estonia outpaced many other European countries such as Portugal, Spain, Italy and Czech Republic.

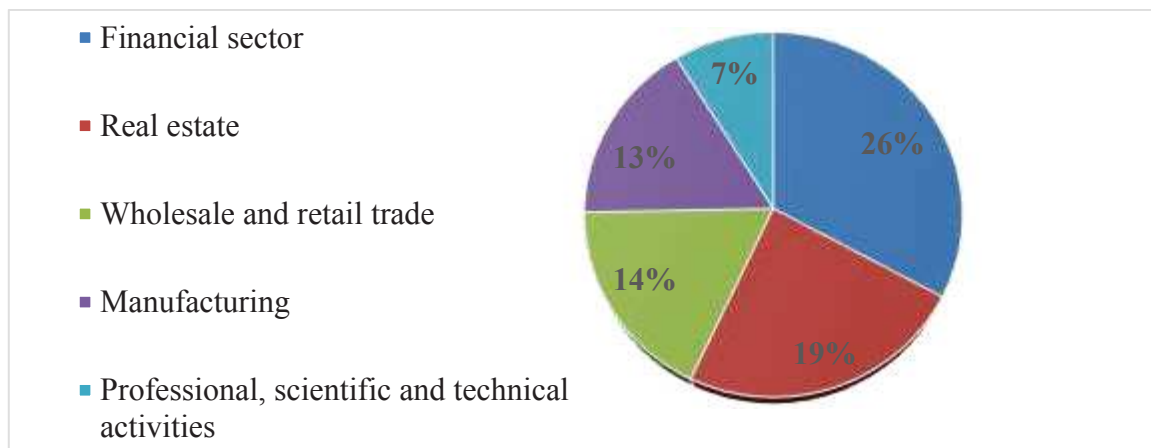


**Figure 1. Estonia's ease of doing business rank during 2006-2016**

*Source:* Prepared by the author based on annual Doing Business reports available at: [www.doingbusiness.org/reports/global-reports/](http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/) [visited on 8.12.2016]

Estonia has one of the most liberal investment and trade policies in Europe. The Wall Street Journal's Index of Economic Freedom for 2015 rates Estonia 8<sup>th</sup> in the world. According to this index, Estonia is even ahead of countries like USA, UK, Sweden, Finland, Japan, and Germany.

Estonia is also the most business friendly country of the former socialist bloc. Estonia is among the leading countries in the Eastern and Central Europe regarding foreign direct investments per capita. Creating favourable conditions for FDI and openness to foreign trade has been the foundation of Estonia's economic strategy. As of January 1 2016 Estonia has attracted in total 17,4 billion euro worth of investments of which 26% have been in the financial sector, 19% in real estate activities, 14% in wholesale and retail trade, 13% in manufacturing and 7% into professional, scientific and technical activities that you can see in figure 2.



**Figure 2. Estonia's attracted investment as of January 1, 2016**

*Source:* Prepared by the author based on the Estonian Investment Agency [www.investinestonia.com/en/about-estonia/economy-at-a-glance](http://www.investinestonia.com/en/about-estonia/economy-at-a-glance) [visited on 8.12.2016]

While Estonia's progress has been noticeable, there are still remaining barriers like: an insufficient number of well-prepared greenfield locations, shortage of highly qualified labour, and incentives relative to competitors. The Government of Estonia has recently amended its immigration law to allow easier hiring of highly qualified foreign workers.

So, investment climate improvements involve more than one-off, "stroke-of-the-pen" reforms. However, this does not mean that simultaneous and comprehensive reform is necessary for significant results. Indeed, efforts to tackle the full set of investment climate policies simultaneously, even if technically feasible, could generate so much uncertainty for firms that it might deter rather than encourage investment, at least temporarily. Deep and rapid institutional change can also be disruptive for society, possibly undermining public support and

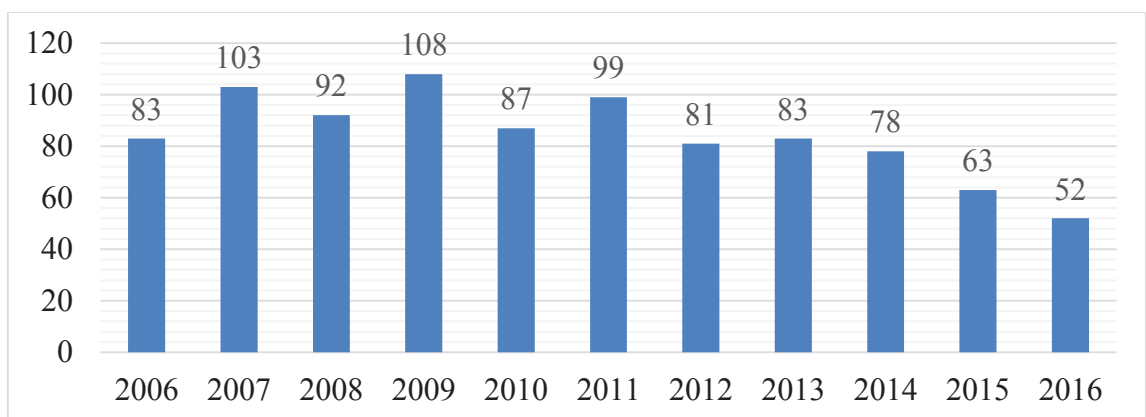
thus the sustainability of reform. Therefore, some sequencing of reforms is inevitable in a field as broad as the investment climate. Fortunately, experience shows that countries can reap significant benefits by addressing important constraints in a way that gives firms confidence to invest - and sustaining a process to address other constraints as they become more binding.

## 2. Creating a better investment climate in the Republic of Moldova

Government policies and behaviours play a key role in shaping the investment climate in Moldova. While Government has limited influence on factors such as geography, it has more decisive influence on the security of property rights, approaches to regulation and taxation, the adequacy of infrastructure, the functioning of finance and labour markets, and broader governance features such as corruption. Moreover, broader features of the governance environment, including corruption and credibility, determine the content and impact of formal policies in these areas.

This is reflected in the National Development Strategy “Moldova 2020” operationalism, ensuring that actions for its implementation are integrated in the annual strategic planning cycle. This will be done each year and will offer to all stakeholders the possibility to express their views at any time of the implementation process.

The Republic of Moldova got an improvement of 11 positions, ranking 52<sup>nd</sup>, on ease of doing business, according to “Doing Business 2016” as is shown in figure 3. Thus, Moldova scores above regional average, but trails a number of European Union members in central and Eastern Europe.



**Figure 3 Moldova’s ease of doing business rank during 2006-2016**

*Source:* Prepared by the author based on annual Doing Business reports from [www.doingbusiness.org/reports/global-reports/](http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/) [visited on 8.12.2016]

Many countries around the world face enormous challenges in implementing their laws and regulations and Moldova is no exception. While the country has good laws and regulations,

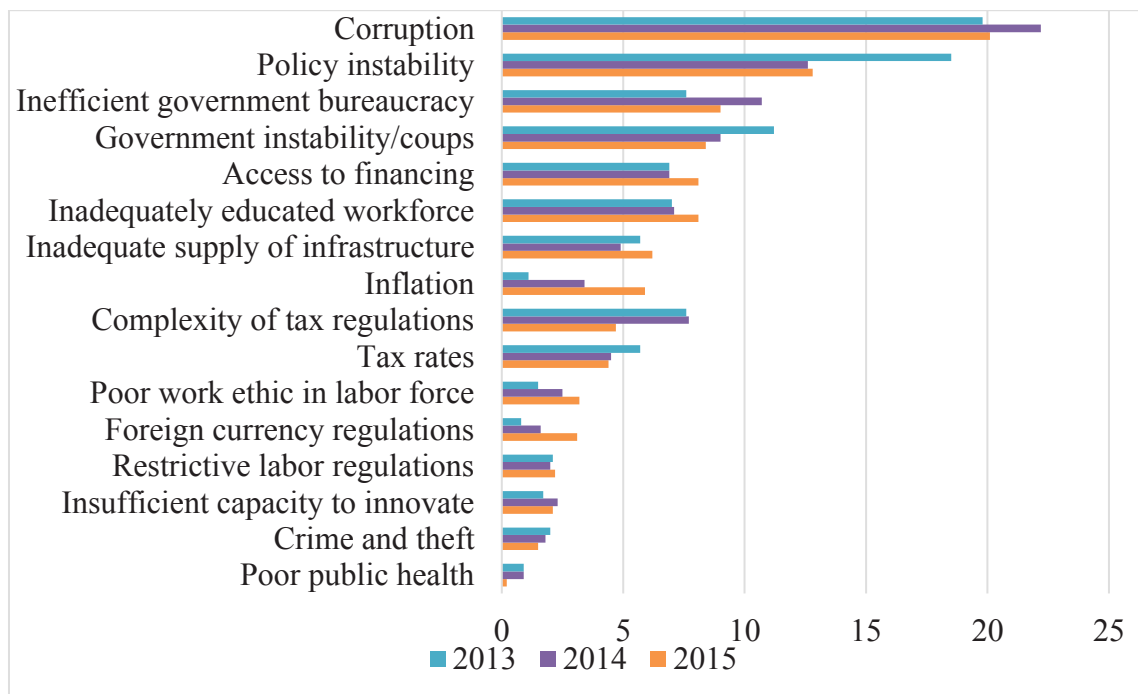
the public administration meets serious difficulties to make them operational. In addition, the legislative instability is an issue that needs to be solved.

The following three measures may assist Moldova to achieve greater legislative stability by facilitating greater transparency and predictability both in legislative substance and in the law-making process.

- *Considering adopting commercial legislation comparable or similar to the European Union's Acquis Communautaire legislation.*
- *Regulations on the notification of the proposed legal changes affecting investors.*
- *Establishing a calendar of regular legislative events.*

The three measures mentioned above all involve public disclosure and accountability, which are both key elements in transparency. The following are some examples of best practices that Moldova may use to raise the level of transparency in government:

- *Broader use of e-Government.*
- *Publishing and reviewing administrative decisions including public tenders.*
- *Support of independent media and press.*



**Figure 4. The most problematic factors for doing business in 2013 - 2015 (% of responses)**

Source: Prepared by the author based on Global Competitiveness reports [www.weforum.org/reports](http://www.weforum.org/reports) [visited on 8.12.2016]

In spite of efforts to combat it, corruption remains widespread in Moldova as you can see in figure 4. Practices that must be followed by our country in order to make progress against corruption include the following:

- *The National Anticorruption Centre of the Republic of Moldova should be independent.*

We can take as an example Romania's anti-corruption agency that has targeted very high-level government officials and business leaders in an effort to improve governance and, as a by-product, its reputation as an investment destination.

- *Administrative simplification.*

Eliminating unnecessary bureaucratic obstacles reduces the number of opportunities for corruption.

- *Establishing an independent judiciary.*

The actions recommended include capacity building of public servants, enhanced cooperation among public agencies and ministries as well as establishment of guidelines and compliance requirements to ensure consistency and uniformity in the application of regulations. Creating an independent, well aid, sufficiently trained judiciary is the key to establishing rule of law.

- *Whistle-blower law.*

It must reassure employees that it is both safe and acceptable for them to raise genuine concerns about irregularities in the conduct of a business or other organization. It can be done by providing employees who raise concerns in accordance with the law with full and immediate protection from dismissal or victimization.

- *Enactment and enforcement of laws against corruption.*

As an option would be to treat bribes paid to do business as tax-deductible. In addition to strong, independent courts are required prosecutors with the legal authority and practical power to investigate and prosecute serious cases of public corruption.

Due to its favourable economic and geographical position, Moldova can become a transit gateway between East-West and North-South crossroads trade. Its location is ideal for the creation of efficient transportation links and distribution chains of goods and services for companies in Europe and in other parts of the world. One of the current obstacles to more competitive logistical services is the fragmentation of customs terminals in the capital city (over five different locations). Other obstacles are the general underdevelopment of logistics services and the relatively high cost of road transport as is shown in table 1. Therefore, it is required the expansion of logistics, both in terms of building hard infrastructure and developing services.

**Table 1. Infrastructure quality in Moldova during 2012-2015****(1-7 scale, 7 - the best)**

Year	2012		2013		2014		2015	
Indicator	Value	Rank /144	Value	Rank /148	Value	Rank /144	Value	Rank /140
Quality of overall infrastructure	3.3	113	3.5	105	3.8	86	3.5	97
Quality of roads	1.5	144	1.7	148	2.1	140	2.4	133
Quality of railroad infrastructure	2.5	70	2.6	68	2.8	61	2.7	63
Quality of port infrastructure	3.0	129	2.6	138	2.2	136	2.2	129
Quality of air transport infrastructure	3.6	113	3.5	116	3.7	102	3.8	91
Quality of electricity supply	4.3	86	4.3	87	4.4	82	4.4	83

*Source:* Prepared by the author based on Global Competitiveness reports [www.weforum.org/reports](http://www.weforum.org/reports) [visited on 8.12.2016]

The Republic of Moldova has a high PC and Internet penetration. Fibre-optic networks, linking the Republic of Moldova to both the West and the East, cover 90% of the country's localities. Therefore, our country should embrace the high technology and the IT sector and manage to attract IT outsourcing from other developed countries. The combination of education, IT skills, location, and languages makes Moldova ideally suited to organizations looking for a cost-effective alternative to West European and CEE locations.

In addition, we could enlarge the usage of the smart ID cards issued from 2015 similar to Estonians and use it as:

- a convenient means of identification for use of web-based government services;
- authentication in all major banks, many financial and other web services;
- a "virtual" transportation ticket that is linked to the ID card;
- an electronic vote for internet-based voting programme;
- a fast mean for set-up and registration of a company.

Another IT solution could facilitate non-residents who might apply for e-Residency – a transnational digital identity available to anyone in the world interested in administering a location-independent business online. E-Residency additionally would enable secure and convenient digital services that facilitate credibility and trust online as:

- digital signing of documents and contracts;
- verifying the authenticity of signed documents;
- encrypting and transmitting documents securely;

- establish an Moldovan company online;
- administering the company from anywhere in the world;
- conducting e-banking and remote money transfers;
- accessing online payment service providers;
- declaring Moldovan taxes online.

It would unleash the world's entrepreneurial potential and tackle the corruption level. By providing e-residency, Moldova would make a step moving towards the idea of a country without borders.

In the future, the Republic of Moldova would also be well positioned to benefit from a rapidly growing demand for organic food and biological products in Europe and elsewhere. However, the quality and origin of organic and biological products require certification and strict monitoring. Furthermore, Moldova should develop a systematic approach to obtaining EU and CIS accreditations for national laboratories. At the same time, foreign certifications should be recognized automatically when they meet Moldovan standards, in order to avoid unnecessary duplication. The most important obstacle to more investments in agribusiness is the limited supply capacity of the country that is related to the fragmented parcels structure across the country. Moldova has to generate targeted propositions and stop advertising the entire agribusiness sector.

Promoting investment requires significant efforts and necessitates an effective and full-fledged investment promotion system. In Moldova, the current institutional setting involves two teams to carry out this task, MIEPO and an Investment Attraction Team in the PM's Office, which poses coordination challenges and can create potential confusion in the international business community. In this regard, should be created a single IPA by merging the functions and resources of the two teams. Therefore, it would deal with image building of the investment climate of our country, investment generation, project management and after care services.

Changing and promoting the Republic of Moldova's image, as an increasingly attractive place to do business should be a first urgent task of IPA, of course, in close cooperation with other relevant government agencies. This requires providing a strong and consistent message to the outside world to overcome misconceptions and deficiencies in knowledge and perceptions of the Republic of Moldova. A positive national image is an essential ingredient for investment promotion. Therefore, the brand of the country must not differ from the logo and identity for Tourism Agency of Moldova "Tree of Life" launched in 2014 and be the same one.



It is needed to be defined a single national brand and used as the basis of targeted promotional campaigns, when encouraging trade, tourism and inward investments.

Tourism and eco-tourism in particular, are the obvious associations made with national branding. Tourism is a fast-growing business, and developing a national brand can be part of an effective strategy in managing national growth in tourism. Government should work with the companies from various sectors that could adhere to a common branding initiative, and boost both visibility and sales as a result. National characteristics selected for promotion must have a basis in business reality. They must be based on the national values of Moldova. In an increasingly globalized world, with both information access and information overload, however, there is a benefit in harmonizing messages and communicating them creatively to the right audiences.

If the Republic of Moldova would maintain politically stable governments emphasize transparency, good governance, and orderly transitions of government, it would become a higher recipient and generator of inward and outward investments. Moreover, in the medium term, an improved business and investment climate should bring additional tax revenue. These and other good governance practices give a clear signal to domestic and foreign businesses that the country in question values their contribution to the good of society and will work with them to achieve mutual benefits.

## **Conclusions**

The Republic of Moldova does not have the economic attractions, such as a large domestic market or natural resources. However, its access to international markets, partly compensates this, and makes the country a potentially attractive location for export-oriented investment in goods and tradable services, but international competition is fierce in this area.

Therefore, to tap its investment attractiveness, Moldova has to distinguish itself from its competitors. Achieving excellence in regulating and administering investment is one of the ways. To reach that stage, the country has to ensure that it matches international best practices in all key areas of investment-related policies.

Moldova has several attractive investment opportunities in the following business sectors, which have great potential to transition our economy to an efficiency driven one:

- Agriculture is one of the areas that would be most interesting to foreign investors due to rich fertile soils, excellent climacteric conditions and relatively not too high prices. It has possibilities to produce organic goods that are so requested on the European market.

- The combination of education, IT skills, location, PC and Internet penetration and languages makes Moldova ideally suited to organizations looking for a cost-effective IT outsourcing alternative to West European and CEE locations.
- Currently, the electrical and radio-electronic sector comprises around 20 big enterprises, scientific institutions, with a very large range of products.
- The availability of local raw materials presents a significant advantage for the development of the construction industry and makes it a promising sector for future investment.
- The geographical location of Moldova, its climacteric conditions, traditional hospitality and natural recreational resources are preconditions for the tourism to become one of the most profitable branches of the national economy.

Although underdevelopment in many sectors offers opportunities, Moldova is not for unexperienced investors. While a number of large foreign companies have taken advantage of the free economic zones (FEAs), FDI remains low. The transformation of the FEAs into multi-facility zones would allow for the production of all types of goods and services, catering to both the domestic (without limitations) and international markets. It can be done relatively quickly: the Government can plan their transformation by the time their mandate expires, use the existing infrastructure and improve their management.

Nevertheless, the main challenges to the business climate remain the lack of effective and equitable implementation of laws and regulations, and arbitrary, non-transparent decisions by government officials. Moreover, the Government must work further to reduce perceptions of government interference in the private sector, which protects influential individuals, uses governmental powers to pressure businesses for personal or political gain, and selectively applies regulations. Public and state institutions need to do more in helping the private sector overcome the current difficulties and building a more sustainable base for growth.

A stable political environment provides a sound foundation for economic development, and particularly for FDI. Without a stable political environment, there is risk. Risk deters investment.

Governments should ensure the establishment of a favourable political environment by:

- Strengthening the perception of security through further integration into the world economy, participation in various forms of international, regional and bilateral co-operation, promoting democratic reforms, ensuring political stability, and promoting confidence building measures;

- Keeping legislation stable by changing legislation through transparent processes in defined periods, and maintaining an open dialogue with the private sector;
- Maintaining the highest levels of transparency possible through e-Government and e-democracy (e-Residency, e-Elections, e-Tax Board, e-Business, e-Banking, e-Ticket, e-School), publishing and reviewing administrative decisions, and a free and independent media;
- Combating corruption through codes of ethics, whistle-blower laws, less bureaucracy and simpler administration, ensuring civil servants are paid a ‘living wage’, and having an independent anti-corruption body not only on the papers;
- Governing well, with fair and competitive tenders, open privatizations, systematic dialogue with the private sector, and the establishment of an ombudsman.

Given the limited resources of the country, and the coordination challenges that the actual setting implies, it would be more advantageous to create a single investment promotion agency by merging the functions and resources of MIEPO and the Investment Attraction Team in the Prime Minister’s Office.

Developing and promoting the Republic of Moldova’s image, as an increasingly attractive place to do business should be a first urgent task of a single investment promotion agency, of course, in close cooperation with other relevant ministries of the country and government agencies. Therefore, a single brand of the country must be merged with the tourism logo of the Republic of Moldova “Tree of Life” launched in 2014 and used as the basis of targeted promotional campaigns, when encouraging trade, tourism and inward investments. This must be accompanied by a strong and consistent message to the outside world to overcome misconceptions and deficiencies in knowledge and perceptions of the Republic of Moldova.

In order for this message to be heard on a larger scale, the Government should establish partnerships with the companies from various sectors that could adhere to a common branding initiative, and boost both visibility and sales as a result. National characteristics selected for promotion must have a basis in business reality and a root in the national values of the Republic of Moldova. In an increasingly globalized world, with both information access and information overload, however, there is a benefit in harmonizing messages and communicating them creatively to the right audiences.

The recommendations focus on increasing the attractiveness of Republic of Moldova to investment and the benefits for the country’s development. Most of the suggested measures,

nonetheless, would also benefit domestic businesses, notably through increased competitiveness and the creation of linkages between foreign and local investors.

### References:

1. Carangiu, A., Domenti, O., Ciobu, S. (2004) Bazele activității investiționale, ASEM, Chișinău.
2. Chowdhury, A. (2004) UNECE Report on Investment Climate. In: Review of the implementation of OSCE commitments in the economic and environmental dimension: Twelfth OSCE Economic Forum, May 31 – June 4 2004, OSCE, Prague.
3. Doing Business reports during 2006-2016 [visited on 8.12.2016] Available on: <http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/>
4. Doltu, C. (2008) Investițiile străine directe și influența lor asupra modernizării economiei în tranziție, ARC, Chișinău.
5. Estonian Investment Agency [visited on 8.12.2016] Available on: <http://www.investinestonia.com/en/about-estonia/economy-at-a-glance>
6. Global Competitiveness reports [visited on 8.12.2016] Available on: [www.weforum.org/reports](http://www.weforum.org/reports)
7. Hîncu, R., Bunu, M., Dascalu, D. (2010) Bazele activității investiționale (sinteze și aplicații), ASEM, Chișinău.
8. Moldova Investment and Export Promotion Organization [visited on 8.12.2016]. Available on: <http://miepo.md/about-miepo>
9. World Development Report 2005: A Better Investment Climate for Everyone, World Bank and Oxford University Press, New York.
10. Хынку, Р., Сухович, А., Лукиян, И. (2008) Основы инвестиционной деятельности, ASEM, Chișinău.

# INFLUENȚA PROIECTELOR DE INFRASTRUCTURĂ ASUPRA COMPETITIVITĂȚII TEHNOLOGICE, ECONOMICE ȘI SOCIALE A REPUBLICII MOLDOVA

**Iurii ZAMA**

Catedra Relații Economice Internaționale  
Academia de Studii Economice din Moldova

## **Abstract**

*Dezvoltarea infrastructurii din perspectiva calitativa și cantitativa a constituit dintotdeauna o prioritate majoră și totodată o metoda de dezvoltare economică sau de relansare economică în perioade de criză. Pentru Republica Moldova decalajul substanțial dintre nivelul local și cel regional de dezvoltare a infrastructurii reprezintă încă o dificultate majoră cu consecințe directe asupra competitivității economice-sociale, precum și cel al atragerii fluxurilor de investiții străine.*

*Indiferent de orientarea prioritara a unei națiuni asupra infrastructurii sociale sau economice, ansamblul de interacțiuni dintre ambele direcții reflecta nivelul de dezvoltare și bunăstare a unei națiuni. Din cauza necesităților intensive de capital necesar pentru promovarea proiectelor de infrastructură, Republica Moldova nu poate executa fără surse externe de finanțare investițiile necesare pentru accelerarea și menținerea ritmului de dezvoltare regional. Acest studiu are drept scop de a determina impactul și importanța pe care îl au sau îl pot avea proiectele de infrastructură asupra competitivității tehnologice, economice și sociale a Republicii Moldova.*

*Cuvinte-cheie:* Infrastructură, Competitivitate, Productivitate, Investiții, Dezvoltare Economică.

## **1. Influența infrastructurii asupra factorilor micro și macroeconomici**

Infrastructura - definită ca un sistem complex constituit din sectoare precum ar fi aprovizionare cu apă, transport, energetic, telecomunicații, irigație, etc. - reprezintă un portofoliu substanțial de investiții pentru toate statele lumii. Astfel, dacă să definim infrastructura nu doar ca o oportunitate sau un catalizator al dezvoltării economice dar totodată ca un cost economic, înainte de a executa aceste investiții este foarte important să determinăm eficiența lor după criteriile de utilitate, eficacitate, sustenabilitate sau durabilitate. Având oportunitatea de a direcționa costurile sau cheltuielile guvernamentale în diferite domenii, este foarte important să executăm o analiză detaliată a costului de oportunitate pentru fiecare investiție în dependența de necesitate, termen de rambursare, siguranța energetică, acces la materie primă, asigurarea mișcării resurselor umane, afecțiune mediu și sănătate populație, etc..

La nivel microeconomic, infrastructura contribuie la dezvoltarea economică atât prin creșterea productivității cât și prin oferirea facilităților care îmbunătățesc calitatea vieții. Serviciile obținute prin investițiile de infrastructură duc la creșterea productivității firmelor atât direct prin utilizarea serviciilor de infrastructură ca factor de producere cât și indirect prin influența asupra altor factori de producere.

Serviciile de infrastructură, așa ca transportul, apa, și electricitatea, sunt intrările intermediare pentru producere, și o oarecare reducere în costurile acestor intrări crește profitabilitatea producției, astfel generând nivele mai înalte de ieșiri, venituri, și/sau angajare. Pe de altă parte, serviciile de infrastructură cresc productivitatea altor factori (de muncă și de alt capital) – de exemplu, prin permiterea trecerii de la utilajele manuale la cele electrice, reducând timpul de deplasare a lucrătorilor de la și către serviciu, și îmbunătățind fluxul de informație prin schimbul electronic de date. Infrastructura este astfel deseori descrisă ca un „factor neplătit de producție”, deoarece disponibilitatea acestuia duce la câștiguri mai mari obținute de alt capital și muncă. Existența infrastructurii într-o anumită locație poate atrage fluxuri suplimentare de resurse („aglomerarea-în” investițiile private); aceasta poate duce la un factor de costuri reduse și costuri de tranzacție în acea poziție. „Economii de aglomerare” rezultate sunt un avantaj mare ale urbanizării. Totuși, când infrastructura disponibilă devine aglomerată sau când începe să creeze un impact negativ predominant asupra mediului înconjurător, calitatea serviciilor scade și contribuția lor asupra productivității are de suferit.

Natura efectelor infrastructurii asupra dezvoltării economice la nivel macroeconomic este foarte complexă. Infrastructura are influență majoră asupra cererii și ofertei, competitivității pe piața internațională, dezvoltarea pieței locale, transferului tehnologic, etc.

Contribuirea la creștere prin reducerea costurilor este un factor tangibil care poate fi analizat prin analiza costurilor de producere din anumite industrii sau domenii economice. Cele mai multe activități directe din industrie, agricultură, și servicii utilizează electricitatea, telecomunicațiile, apa, și serviciile de transport ca intrări intermediare. Dacă întreprinderile nu sunt în stare să realizeze beneficiul unei generări eficiente a serviciilor de infrastructură, fie pentru că serviciile sunt total neaccesibile sau puse la dispoziție cu o lipsă de fiabilitate atât de scăzută încât să nu fie disponibile nici virtual, compania este nevoită să caute alternative de cost mai înalte care pot avea impacturi nefavorabile asupra profiturilor și nivelului de producție atins. Costurile economice a lipsei de fiabilitate în infrastructură (ex. întreruperile de energie, întreruperile apelurilor telefonice, presiunea nestabilă a apei, nivelul scăzut a posibilităților drumurilor) sunt multiple. Acestea includ, în primul rând, costurile de reținere a producției, pierderea materiilor perisabile primare sau ieșirilor, și pagubele aduse de echipamentele

electronice sensibile. Într-un final, aceste costuri duc la subutilizarea capacității de producere existente, și constrâng eficiența productivă pe termen scurt și creșterea costurilor la produsele finite. Într-al doilea rând, gradul de fiabilitate sau lipsa accesului la serviciile de infrastructură îi determină pe utilizatori să investească în surse alternative, astfel să își majoreze costurile de capital. Într-al treilea rând, costurile ridicate obținute și întreruperile de ieșiri au efecte de undă asupra altor sectoare, creând goluri temporare de producție și capacități lejere de utilizare oriunde în economie.

Asupra competitivității internaționale, infrastructura are o influență directă ca de exemplu prin incapacitatea de a participa la piața internațională pentru anumite produse din lipsa sau dezvoltarea insuficientă a infrastructurii de transport. O infrastructură neadecvată și lipsită de fiabilitate deteriorează abilitatea țărilor de a se implica în comerțul internațional, chiar și cel al articolelor tradiționale de export. De exemplu, costul exportului surplusului de porumb sau alte cerealiere este foarte ridicat în cazul transportului terestru la distanțe ridicate însă infrastructura portuară ar putea oferi noi oportunități pentru producătorii agricoli.

Extinderea globalizării și competitivitatea intensă în comerțul mondial au rezultat nu doar din liberalizarea politicilor de comercializare în multe țări, dar de asemenea din avansări semnificative a comunicațiilor, transportului, și tehnologiilor de stocare. Aceste dezvoltări au transformat organizarea tradițională a producției și pieței, să se axeze mai mult pe managementul logisticii pentru a economisi costurile în inventariere și a capitalului de lucru și să facă față schimbărilor rapide în cererile consumatorilor.

Managerii de comerț și management din țările OCDE expun că 1% de reducere în costurile de logistică este echivalentă pentru ei cu 10% de creștere în vânzările anuale (Peters, 1992).

Exigențele managementului modern de logistică în țările industriale formulează aceleași necesități asupra țărilor în curs de dezvoltare cu intenția de a concura pe aceste piețe. Sursele globale au creat rețele întretesute a comercializării internaționale și a relațiilor industriale, în care afacerile din diferite țări produc componente ale diferitor bunuri și servicii a aceluiași produs final. Abilitatea țărilor în curs de dezvoltare de a pune la dispoziție servicii de transport și comunicații sunt esențiale pentru managementul logisticii și vor determina semnificativ abilitatea acestora de a concura pentru piețele de export și investițiile străine directe.

Pe lângă piața internațională, este foarte important să examinăm efectul dezvoltării infrastructurii asupra dezvoltării pieței locale. Multe studii efectuate în țările în curs de dezvoltare au concis că drumurile rurale (de la cele fermiere la cele de piață) au un efect major în îmbunătățirea oportunităților de piață și reducerii costurilor de tranzacție. Analizele

impacturilor sistemelor de transport asupra comerțului în agricultură sunt în conflict cu beneficiile investițiilor în transportul îmbunătățit depind în mare parte de regimurile politice guvernante a prețurilor recoltei, reglementările comerciale, și condițiile de competitivitate în transport. Concluzia conform căreia transparența pieței și accesul extins la informațiile comerciale prin canalele de transport și comunicații sunt elementare pentru a crea un sistem de piață competitiv.

Impactul infrastructurii asupra inovațiilor tehnologice are un sens fundamental pentru dezvoltarea economică și socială asupra unei națiuni. Infrastructura furnizează cheia spre tehnologia modernă în aproape toate sectoarele. Schimbările în piață și producție aduse în mare parte de calea ferată și energia electrică în trecut sunt destul de suficiente, dar sunt relativ minore pe lângă „revoluția de informație” a deceniilor recente bazate pe telecomunicații. Sistemul electronic informațional folosind serviciile și tehnologiile telecomunicațiilor stau la baza unei părți mari de activități de producere și distribuire în sectoarele secundare și terțe a economiei moderne.

Astăzi, informația însuși este considerată a fi un factor de producție, și activitățile implicate în procesare și generare de informații numără de la 1/3 la 1/2 din PIB cu o tendință crescândă (Wellenius et al, 1993). Schimbările tehnologice în telecomunicații, care au redus drastic costul de comunicații și au lărgit șirul de servicii disponibile, au redus de asemenea costurile de transport și multe alte activități folosind telecomunicațiile (Hufbauer, 1991). Rezultatul a fost o schimbare dramatică în structurile costului și o intensitate informațională crescută a multor activități, și o globalizare înaltă a comerțului, producției, și fluxului de capital, la fel și un schimb cultural mai accentuat între populații.

Din punct de vedere a bunăstării personale/populației infrastructura este un factor major care poate afecta atât pozitiv cât și negativ viața umană. Infrastructura are legătură cu bunăstarea (și cu lipsa bunăstării, sărăcia) în trei aspecte esențiale: primul, infrastructura are o valoare bazică de consum, și în așa fel afectează utilitatea pe care persoana o realizează din venitul existent; al doilea, infrastructura afectează productivitatea muncii și accesul la angajare, și astfel capacitatea de a genera un venit în viitor; și al treilea, ea afectează bunăstarea reală.

În multe, poate chiar în toate țările, grupurile care generează un venit mai mic de obicei au un acces mai limitat la serviciile de infrastructură, sau au parte de o calitate mai joasă a acestor servicii când dispun de ele, și apoi grupurile cu un venit mai mare în cadrul oricărui tip de populație sau țară. Această observație de fapt este neutră cu atribuire la cauză – ceea ce arată că, dacă având venituri mult mai mari, populația își permite să achiziționeze o infrastructură mai bună, sau invers, o infrastructură mai bună va genera venituri mai înalte.



Serviciile de infrastructură așa ca apa curată, transportul, și comunicațiile sunt beneficii importante de consum, și disponibilitatea lor este o măsură a bunăstării de bază a populației. În acest sens, oamenii sunt săraci deoarece ei nu au acces la serviciile de infrastructură de calitate. Pe lângă valoarea lor directă ca un accesoriu în „coșul de consum” al gospodăriilor, serviciile de infrastructură tind să creeze alte bunuri și servicii. Beneficiile directe și indirecte parvenite din energia electrică de exemplu, includ ore extra de studiu din cauza luminii electrice, diferite forme noi de distracție (cinema, televiziune), și accesul la aparatele de economie a muncii. În plus, prețul serviciilor de infrastructură raportat la alți itemi afectează nivelul întreg de consum pe care gospodăriile îl pot atinge în detrimentul unui anumit buget. Doua constrângeri de buget sunt relevate aici – atât venitul cât și timpul.

Infrastructura are de asemenea influență asupra productivității muncii și disponibilității de angajare – aceste conexiuni conchid că lipsa serviciilor de bază ale infrastructurii pot fi un factor determinant chiar dacă oamenii sau gospodăriile rămân sărace.

După cum este menționat mai sunt, un acces neadecvat la serviciile de infrastructură afectează timpul de alocare a persoanelor și deci, capacitatea acestora de a genera activități de creștere a veniturilor sau activități care ar avea un impact mai considerabil asupra prosperității gospodăriilor.

O infrastructură neadecvată poate avea de asemenea efecte multiple asupra sănătății, și astfel asupra productivității muncii unei persoane cât și a calității vieții. O serie amplă de investigații au arătat că îmbunătățirile alimentării cu apă și condițiilor sanitare au un impact primordial în reducerea ratei mortalității cauzate de diferite boli ale apelor, reducerea mortalității în rândul copiilor, și diminuarea gravității bolilor încă de la apariția acestora. Este interesant faptul că beneficiile de sănătate nu sunt direct asigurate de accesul la infrastructura directă de alimentare cu apă. O sanitație adecvată este importantă în reducerea incidentelor și gravității bolilor, și de aceea este esențial de a planifica o integrare mai bună a necesităților de suplینire cu apă.

Legătura infrastructurii cu mediul este resimțită prin efectele sale asupra calității vieții și productivității economice. Aceste efecte pot fi atât pozitive cât și negative, depinzând de natura fiecărei descoperiri infrastructurale și ce alte alternative pot fi. În timp ce pot exista compromisuri între beneficiile economice și impacturile asupra mediului implicate în anumite cazuri, există un scop primar pentru strategiile „win-win” prin intermediul cărora pot fi sporite serviciile de infrastructură și calitatea mediului. Consecințele negative ale mediului devin mai serioase atunci când toate eșecurile din diferite sectoare se unesc și sunt interdependente. De exemplu, lipsa de investiții în domeniul de canalizare legate de alimentarea cu apă în multe

locuri a dus la o contaminare acută a rezervelor de apă, scurgeri necontrolate, și au redus beneficiile de sănătate numai din investițiile de apă. Un management sărac a pierderilor solide și eliminărilor neadecvate afectează apele uzate și drenarea străzilor urbane.

Dependența continuă în multe țări de combustibilului de biomasă decât de energia comercială așa ca energia electrică, duce la creșterea eroziunii și pierderilor de sol fertil, deoarece deșeurile plantelor și animaliere sunt scoase din păduri și de pe câmpuri. În multe țări după cum este menționat anterior, suprautilizarea apei pentru irigare a constrâns folosirea acesteia în uzul din zonele urbane, unde ar putea genera venituri economice mai mari și beneficii pozitive pentru mediu.

Corelarea structurilor industriale și a dinamicii lor în procesul de degradare a mediului a devenit un criteriu de apreciere a performanțelor economiei naționale, având în vedere că în prezent mediul înconjurător, în ansamblul său, este privit ca resursă economică. Evoluția dintre dominația sectorului primar spre cea a sectorului secundar și ulterior a sectorului terțiar reprezintă un proces de creștere a eficienței utilizării resurselor naturale ce constituie imput-uri în procesele de prelucrare. Dacă eficiența nu atinge însă acel nivel care să permită reducerea relativă a efectelor negative ale dezvoltării economice asupra mediului înconjurător, se poate aprecia că sistemul economiei naționale este neperformant pe termen lung.

## **2. Priorități de dezvoltare a Republicii Moldova**

Dificultatea analizei fezabilității unui proiect de infrastructura consta in faptul ca pe lângă rezultatul economic direct care poate fi imediat simțit in economie, majoritatea proiectelor de infrastructura au un rezultat indirect si se manifesta într-un timp extins fiind influențate si de alți factori.

O modalitate directa de măsură a proiectelor de infrastructura poate fi executata in baza de optimizări energetice, productivitate, competitivitate, optimizare pierderi materie prima, acces la resurse energetice (apa si canalizare, energie electrica, gaze naturale, încălzire termica), valorificare resurse energetice alternative, acces la educație universitara, acces la internet si alte surse de informare si calificare, etc.

Foarte multe proiecte care sunt implementate, nu sunt bazate pe o platforma informaționala cu efectele scontate, fără o continuitate bine prestabilită, iar costurile aferente nu fac decât să crească consumul și importul de tehnologii care nu mai corespund cu necesitățile dezvoltării de lungă durată atât ca efect economic și social cât și ca efect asupra mediului.

Structurile economice regionale precum ar fi Uniunea Europeana sau chiar și țări vecine precum ar fi Romania dispun de strategii pe termen mediu și lung privitor la competitivitate și

dezvoltare economică. O modalitate de a pune prioritate pe proiectele de infrastructura ale Republicii Moldova poate fi analogia dintre programele Uniunii Europene și în particular poate fi utilizat programul cadru de competitivitate și inovare 2014-2020. Abordarea priorităților comparabile și compatibile ar putea facilita accesul la fondurile europene pe de o parte dar și de a asigura un program de proiecte calitativ. Conform programului menționat, s-au identificat următoarele domenii prioritare: competitivitatea și inovarea întreprinderilor, în special IMM-urile; societatea informațională; eficiență energetică.

Dezvoltarea economică, oriunde s-ar produce, se bazează pe 3 factori – acumularea de capital, forță de muncă și gradul de productivitate al acestora, care include și alți parametri, cum ar fi: tehnologii, guvernare eficientă, abilități etc. În contextul Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020” Guvernul a făcut o tentativă de a modela dezvoltarea istorică și cea de viitor a Republicii Moldova.

Sub aspectul obiectivelor strategice pe termen lung, Strategia națională de dezvoltare „Moldova 2020” este focalizată pe următoarele priorități de dezvoltare:

1) Racordarea sistemului educațional la cerințele pieței forței de muncă, în scopul sporirii productivității forței de muncă și majorării ratei de ocupare în economie;

2) Sporirea investițiilor publice în infrastructura de drumuri naționale și locale, în scopul diminuării cheltuielilor de transport și sporirii vitezei de acces;

3) Diminuarea costurilor finanțării prin intensificarea concurenței în sectorul financiar și dezvoltarea instrumentelor de management al riscurilor;

4) Ameliorarea climatului de afaceri, promovarea politicii concurențiale, optimizarea cadrului de reglementare și aplicarea tehnologiilor informaționale în serviciile publice destinate mediului de afaceri și cetățenilor;

5) Diminuarea consumului de energie prin sporirea eficienței energetice și utilizarea surselor regenerabile de energie;

6) Asigurarea sustenabilității financiare a sistemului de pensii pentru garantarea unei rate adecvate de înlocuire a salariilor;

7) Sporirea calității și eficienței actului de justiție și de combatere a corupției în vederea asigurării accesului echitabil la bunurile publice pentru toți cetățenii.

8) Creșterea competitivității produselor agroalimentare și dezvoltarea rurală durabilă.

### **3. Eficiența și securitatea energetică – factor al competitivității economice și prioritate de dezvoltare a Republicii Moldova**

Eficiența și securitatea energetică au un impact direct asupra dezvoltării economice și reducerii sărăciei. La momentul actual, însă, sistemul energetic din Republica Moldova se confruntă cu o serie de probleme. Infrastructura energetică este într-o stare de uzură avansată, iar prețurile la resursele energetice, al căror import constituie 95% din necesar, sânt în creștere. Capacitățile de generare a energiei electrice adecvate sânt insuficiente pe malul drept al Nistrului. La fel, nu există suficiente interconexiuni fizice ale rețelelor cu țările vecine în sectoarele de gaze naturale și de energie electrică. Consumul resurselor energetice este ineficient, iar nivelul de utilizare a surselor de energie regenerabile este limitat.

Republica Moldova este dependentă de gazele naturale importate dintr-o singură sursă. Această dependență sporește vulnerabilitatea economiei naționale la creșterea prețului de procurare a gazelor naturale.

Este evident faptul că, în Republica Moldova, în absența resurselor energetice proprii și în condițiile dependenței tot mai mari de importurile de resurse energetice, asigurarea eficienței energetice și valorificarea resurselor regenerabile de energie constituie priorități strategice.

Eficiența energetică în Republica Moldova este foarte scăzută, fiind de circa 3 ori mai mică comparativ cu țările europene, fapt ce conduce la creșterea substanțială a costului resurselor energetice. Principalele constrângeri pentru creșterea eficienței energetice în Republica Moldova sânt: (i) consumul mare de energie care conduce la intensitatea energetică sporită; (ii) creșterea prețurilor la resursele energetice, tehnologiile și utilajele uzate din punct de vedere moral și fizic și (iii) lipsa cunoștințelor și capacităților în domeniul eficienței energetice și utilizarea resurselor regenerabile de energie.

Guvernul Republicii Moldova are ca scop crearea, până în anul 2020, a unui complex energetic competitiv și eficient, care va asigura toți consumatorii cu resurse energetice calitative, în mod accesibil și fiabil, va răspunde provocărilor creșterii prețului energiei, dependenței de importul de resurse energetice și impactului sectorului energetic asupra schimbărilor climaterice. Viziunea strategică va fi realizată pe baza principiului competitivității și a unei piețe energetice liberalizate.

Specificul situației curente în sectorul energetic, cerințele mereu crescânde ale consumatorilor referitoare la calitatea și siguranța asigurării cu energie, onorarea obligațiilor reciproce „prestator de servicii energetice – consumator”, toate în ansamblu au un impact semnificativ asupra dezvoltării durabile a Republicii Moldova, asupra asigurării fiabile a

economiei țării și a populației cu energie și combustibil în cantități necesare și la preturi rezonabile. Astfel, o politică energetică activă și un cadru legislativ-normativ bine dezvoltat și eficient vor contribui la schimbarea paradigmei dezvoltării economice.

Viziunea strategică pentru dezvoltarea sectorului energetic se bazează pe următorii piloni: (i) asigurarea securității energetice a statului și (ii) sporirea eficienței energetice.

Consolidarea securității energetice se va realiza prin liberalizarea pieței energetice în conformitate cu prevederile Tratatului de constituire a Comunității Energetice, prin integrarea Republicii Moldova în piață energetică europeană și dezvoltarea interconexiunilor de transportare a resurselor energetice. Totodată, un accent deosebit se va pune pe optimizarea mixtului energetic, pe diversificarea resurselor energetice, precum și pe crearea de noi capacități de generare a energiei.

Asigurarea eficienței energetice se va produce prin: diminuarea intensității energetice în sectorul rezidențial, industrial, de transport și agricol; modernizarea sistemului energetic; implementarea unor tehnologii energetice eficiente; implicarea resurselor energetice proprii, inclusiv a celor regenerabile, în balanța de consum. O importanță majoră se va acorda sensibilizării publicului larg în ceea ce privește necesitatea economisirii energiei, inclusiv prin încurajarea populației de a procura servicii comunale, materiale de construcții, locuințe, aparate de uz casnic și produse cu impact energetic. Economiiile de energie astfel obținute vor avea un efect favorabil și asupra mediului.

Dezvoltarea sectorului energetic în conformitate cu viziunea strategică va contribui la realizarea conceptului de dezvoltare durabilă a economiei naționale. Acțiunile preconizate vor impulsiona implementarea noii paradigme economice bazate pe „investiții–exporturi” în baza politicii de dezvoltare industrială a țării, vor rezulta în reducerea nivelului sărăciei în urma facilitării accesibilității resurselor energetice pentru populație, precum și în reducerea dependenței de importurile de resurse energetice și consolidarea securității energetice.

Creșterea eficienței energetice va avea o influență directă asupra mai multor sectoare ale economiei naționale, în special a celor ce țin nemijlocit de utilizarea energiei în procesul de producție, dar și de consumul gospodăriilor și instituțiilor publice.

#### **4. Proiectele de infrastructură energetică în derulare. Rezultate și efecte scontate**

Republica Moldova are mai multe priorități de dezvoltare însă în conformitate cu proiectele în derulare o pondere majoră a investițiilor executate prin suport internațional în mare parte o are domeniul energetic atât din aspect al eficienței cât și a securității energetice.

Doi dintre cei mai mari finanțatori ale proiectelor de infrastructură sunt Banca Mondială și Banca Europeană de Reconstrucție și Dezvoltare.

Unul dintre proiectele în derulare ale Băncii Mondiale în Republica Moldova este “Îmbunătățirea eficienței SACET (Sistemului de Alimentare Centralizată cu Energie Termică)”, care de-a lungul anilor nu a beneficiat de investiții în modernizarea utilajelor, sistemul având un grad înalt al uzurii tehnice, strategia întreprinderii a fost orientată prioritar spre eficientizarea SACET-ului, prin urmare, la 15.04.2015, a fost semnat Acordul de finanțare dintre Republica Moldova și Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare (instituție financiară, componentă a Băncii Mondiale) în vederea realizării Proiectului de îmbunătățire a eficienței sectorului de alimentare centralizată cu energie termică.

Activitățile de modernizare a SACET-ului din Chișinău au demarat în forță în toamna anului 2015, după consolidarea sectorului într-o singură companie nouă S.A. Termoelectrica, care a incorporat entitățile existente anterior – Termocom, CET-1 și CET-2, astfel fiind soluționată deficiența instituțională a sistemului. Au fost identificate zonele prioritare pentru investiții și măsurile urgente necesare pentru modernizarea și eficientizarea sistemului. Astfel în cadrul proiectului „Îmbunătățirea Eficienței SACET” sunt planificate activități tehnice de modernizare a Rețelelor Magistralelor, a Principalelor Stații de Pompă, reconectarea Instituțiilor Publice deconectate, modernizarea unor Zone Locative Neperformante și utilizare mai eficientă a CET.

Cu toate că costul proiectului este de aproximativ 40 de mln.USD, în conformitate cu studiul de fezabilitate al acestui proiect, perioada de recuperare a investiției este de aproximativ 4 ani.

Economiile de energie (inclusiv la consumul de gaz, energie electrică, apă și emisiile corespunzătoare de CO<sub>2</sub>) pentru SA Termoelectrica și economiile de mijloace bănești în rezultatul implementării listei propuse de investiții prioritare sunt reprezentate în tabelul 1 (Tabelul 1).

În conformitate cu tabelul de mai sus, dacă să asumăm un termen de viață pentru investițiile executate de cel puțin 15 ani, implementarea proiectului Îmbunătățirea eficienței SACET poate aduce optimizări de costuri de până la 110 Mln. USD. De asemenea, pe lângă efectele financiar-economice care le are, proiectul dat va influența pozitiv asupra mediului prin reducerea consumului și a pierderilor de resurse naturale dar totodată și prin reducerea emisiilor de CO<sub>2</sub> în atmosferă.

**Tabelul nr.1.** Economii de energie în rezultatul implementării proiectului.

<b>Economii</b>	<b>Cantitatea economisită</b>	<b>% economiilor</b>	<b>Economia anuală de mijloace bănești (US\$)</b>	<b>Reducerea anuală a emisiilor de CO 2 (kg)</b>
Gaz	68 010 Gcal	ca. 20	3 815 420	15 903 215
Energie electrică	6 426 400 kWh	ca. 25	826 470	5 141 120
Apă	82 974 m <sup>3</sup>	ca. 10	91 450	66 379
Exploatare și întreținere			1 186 830	
Alte (reducerea timpului întreruperilor)			13 480	
Alte (procurarea de energie termică mai ieftină)			628 900	
Alte (reconectări)			9 660	
Alte (neaplicarea reducerii de 20% la ET pentru ACM)			935 550	
		<b>Total</b>	<b>7 507 760</b>	<b>21 110 714</b>

**Sursa:** Identificarea investițiilor prioritare pe termen scurt și elaborarea specificațiilor tehnice și a documentelor de tender pentru acestea. Sweco International AB. 2013

Un alt aspect important este că calitatea serviciilor prestate către populație și agenți economici va fi mult mai calitativă și livrată cu o securitate sporită. Acest lucru va asigura că sistemul este fiabil și orientat pe o perioadă lungă.

Alte rezultate indirecte care însă sunt foarte considerabile este desigur influența restructurării sectorului energetic asupra dezvoltării personalului întreprinderilor afectate. Cu toate că o restructurare presupune un nivel de stres ridicat pentru personal și pe alocuri disponibilizări, odată cu implementarea tehnologică a proiectului, investiții substanțiale sunt executate pentru instruirea personalului disponibilizat și a personalului care este reîncadrat în serviciile conexe. Astfel, pe lângă crearea unui șomaj fricțional, restructurarea sectorului are un rezultat benefic asupra calității forței de muncă.

De asemenea, mulțimea de subproiecte implementate asigură dezvoltarea ramurii și a competitivității intra-ramură care asigură o dezvoltare a companiilor locale și respectiv un impuls de dezvoltare locală. Un rezultat extraordinar al acestui proiect este că majoritatea proiectelor sunt implementate de companii locale, care în mare parte asigură că o marjă comercială este reinvestită pe piața locală iar costurile aferente resurselor umane sunt

direcționate pe piața locală având în cele din urmă un rezultat economic substanțial, oferind pe alocuri posibilitatea de a extinde serviciile și promova produsele înafara țării.

Un alt proiect de infrastructură cu impact asupra eficienței energetice și a competitivității naționale este proiectul BERD Programul de alimentare cu apă și tratare a apelor uzate în Municipiul Chișinău denumit și Chisinau Water Development Programme, al cărui beneficiar este S.A. Apă Canal Chișinău (ACC).

Cu un buget de aproximativ 61 mil. Euro, proiectul este argumentat prin oportunitatea de a înlătura probleme majore de eficiență energetică din cauza utilizării echipamentului învechit și totodată a pierderilor enorme de apă cauzate de uzura a mijloacelor fixe. Scopul acestui prim împrumut BERD a fost finanțarea îmbunătățirii activelor aferente serviciilor de apă și canalizare, mai exact reabilitarea conductelor de apă. Totodată, un plan de investiții pe termen lung (aproximativ 25 ani) presupune investiții de aproximativ 280,5 mil. EUR.

Deși eficiența actuală a rețelei este acceptabilă (aproximativ 60%) ținând cont de situația economică a ACC, volumul estimat de apă nefacturată reprezintă încă 89.000 m<sup>3</sup> /zi, adică 32,5 mil. m<sup>3</sup> /an. Mai mult, așa cum s-a subliniat deja în evaluarea rețelei actuale, valoarea indicelui liniar de scurgere (LLI) este de aproximativ 47 m<sup>3</sup>/zi/km și media indicelui liniar de reparație este de aproximativ 8 reparații/km/an. Aceste valori foarte mari indică faptul că rețeaua este în stare necorespunzătoare. În Europa de Vest, o rețea urbană având indicele liniar de scurgere mai mare de 16 m<sup>3</sup>/zi/km.

Criteriile de identificare a investițiilor prioritare au fost următoarele:

Respectarea normelor și standardelor Republicii Moldova și ale UE;

Îmbunătățirea eficienței operaționale și a serviciilor prestate clienților, care rezultă din oricare sau dintr-o combinație a următoarelor acțiuni: i) înlocuirea pompelor și echipamentelor electromecanice învechite cu echipamente alternative eficiente energetic; ii) îmbunătățirea generală a eficienței proceselor de exploatare și întreținere (E&I), inclusiv a siguranței lucrătorilor; iii) reducerea scurgerilor și a "petelor negre", toate având ca rezultat reducerea costurilor operaționale; și iv) îmbunătățirea fiabilității echipamentelor;

Beneficii scontate pentru mediu, constând în principal din: i) introducerea "celor mai bune practici internaționale", ii) reducerea nivelului poluării în apele de suprafață, iii) economisirea energiei și reducerea pierderilor de apă, iv) îmbunătățirea calității alimentării cu apă;

Principalele beneficii așteptate în urma implementării planului de investiții prioritare în cadrul proiectului ce urmează să fie implementat de către S.A. Apă Canal Chișinău sunt enumerate mai jos:



Reducerea problemelor generate de nămol: eliminarea mirosului (stabilizare), reducerea volumului (cu 1/3) pentru depozitare; obținerea unui nămol igienizat care poate fi reutilizat în agricultură;

Calitate mai bună a apei: ameliorarea dezinfecției;

Reducerea consumului de energie: -12% în medie;

Reducerea avariilor (deci a deficitului de apă) pe rețeaua de apă fapt ce va duce la reducerea pierderilor de apă potabilă dar totodată nu va permite apelor uzate să intre în contact cu apele subterane;

Un sistem mai fiabil și o securitate sporită a serviciului, cu control de la distanță și plan de reacție în caz de urgență.

Pe lângă reducerea costurilor operaționale rezultate din modernizării infrastructurii de furnizare și tratare a apei și apele uzate sunt foarte multe beneficii care vor fi aduse de la implementare proiectului. Unul dintre beneficii este modernizarea instituțională a companiei atât prin aplicarea softurilor cât și prin instruirea personalului.

## **Concluzie**

Orice proiect de infrastructură are nu doar orientare economică dar rezultă în dezvoltarea socială afectând pozitiv în cazul unei infrastructuri competitive nivelului de dezvoltare a unei țări. Astfel, la selectarea proiectelor de infrastructură un factor cu o pondere substanțială trebuie să fie influența asupra societății (calității vieții) și resurselor umane ca motor al dezvoltării și inovațiilor. Schimbările tehnologice se fac adesea prin import de materiale și export de capital însă influența asupra capitalului uman poate fi mult mai importantă pe un termen lung de dezvoltare și competitivitate.

Infrastructura poate fi considerată ca un nou factor de producere care poate influența foarte mult alți factori precum ar fi resursele umane. O infrastructură dezvoltată poate asigura competitivitatea economică a statului datorită productivității și eficienței crescute. Asupra competitivității internaționale, infrastructura are o influență directă ca de exemplu prin incapacitatea de a participa la piața internațională pentru anumite produse din lipsa sau dezvoltarea insuficientă a infrastructurii de transport. O infrastructură neadecvată și lipsită de fiabilitate deteriorează abilitatea țărilor de a se implica în comerțul internațional, chiar și cel al articolelor tradiționale de export.

Infrastructura furnizează cheia spre tehnologia modernă în aproape toate sectoarele. Schimbările în piață și producție aduse în mare parte de calea ferată și energia electrică în trecut sunt destul de suficiente, dar sunt relativ minore pe lângă „revoluția de informație” a deceniilor

recente bazate pe telecomunicații. Spre deosebire de infrastructura standard (drumuri, energetică, apă, etc.) care necesită investiții foarte mari și o perioadă de timp extinsă pentru dezvoltare, o oportunitate de a dezvolta competitivitatea Republicii Moldova pe un termen restrâns poate fi infrastructura pentru sectorul IT care poate fi o locomotivă a dezvoltării naționale.

Din punct de vedere al infrastructurii tradiționale, un alt motor economic pentru Republica Moldova este eficiența energetică care totuși are aspecte majore asupra securității energetice. Eficiența energetică în Republica Moldova este foarte scăzută, fiind de circa 3 ori mai mică comparativ cu tarile europene, fapt ce conduce la creșterea substanțială a costului resurselor energetice. Este evident faptul că în absența resurselor energetice proprii și în condițiile dependenței tot mai mari de importurile de resurse energetice, asigurarea eficienței energetice și valorificarea resurselor regenerabile de energie constituie priorități strategice.

Din cauza necesităților mari de capital pentru executarea proiectelor de infrastructură, Republica Moldova nu poate asigura un ritm necesar de dezvoltare în lipsa susținerii unor organizații internaționale cum ar fi Banca Mondială, BERD-ul, SIDA și altele. Proiecte precum sunt cele de reabilitare a infrastructurii energetice, furnizare apă și tratare apă uzată ale mun. Chișinău care sunt implementate la momentul de față în Republica Moldova asigură dezvoltarea securității și eficienței energetice care are un impact direct asupra costurilor de producție și competitivității naționale. De asemenea, aceste proiecte asigură dezvoltarea resurselor umane și a calității vieții.

#### **Referințe:**

1. LEGE Nr. 166 din 11.07.2012, pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare „Moldova 2020”
2. Hotărârea Guvernului R.M. nr. 4 din 14.01.2014 cu privire la aprobarea Foii de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova
3. Operational Programme "Innovation and Competitiveness" 2014-2020 adopted by EC - March 2015. European Commission publications under Competitiveness and Innovation Framework Programme (CIP).
4. Connecting East Asia: A New Framework for Infrastructure. ASIAN DEVELOPMENT BANK, JAPAN BANK FOR INTERNATIONAL COOPERATION, WORLD BANK, March 2005.

5. Christine Kessides. 1993. The contributions of infrastructure to economic development. A review of experience and policy implications. World Bank Discussion Papers.
6. MUNGIU-PUPĂZAN MARIANA CLAUDIA, VASILESCU MARIA. 2011. Productivitatea – modalitate de exprimare a performanței și eficienței economice. MUNGIU-PUPĂZAN Analele Universității “Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, Seria Economie, Nr.3./2011.
7. Studiul de fezabilitate din 26 februarie 2013 al companiei Sweco International AB pentru “Îmbunătățirea eficienței SACET (Sistemului de Alimentare Centralizată cu Energie Termică)”
8. Studiul de fezabilitate din Noiembrie 2012 pentru proiectul „Programul de alimentare cu apă și tratare a apelor uzate în Municipiul Chișinău” denumit și „Chisinau Water Development Programme”

Articole disponibile pe internet:

1. Planul National de Dezvoltare 2007-2013, Creșterea competitivității economice și, dezvoltarea unei economii bazate pe cunoaștere disponibil la [www.isim.ro/centa/centa\\_en/.../ndp\\_competitiveness-25\\_07\\_draft\\_fragment.doc](http://www.isim.ro/centa/centa_en/.../ndp_competitiveness-25_07_draft_fragment.doc)
2. Anca Monica Puia. Investițiile în infrastructură: O perspectivă logistică, Autor: Anca Monica Puia, Revista de Marketing Online – Vol. 4 Nr. 4, <http://www.edumark.ase.ro/RePEc/rmko/44/8.pdf>

# EXPERIENȚA PARCURSULUI ECONOMIC DE VECINĂTATE - SECURITATEA ECONOMICĂ A ROMÂNIEI

**Viorica ȚURCANU**

magistru în științe economice, ULIM

## **Abstract**

*The importance of the subject of national economic security is one of the main problems facing most national economies. At present, the process of globalization which included full and multi-criteria most countries, is one of the important conditions of development, including economically. Thus, economic development and security (national, regional or international) is the major landmarks in manifesting major global changes and those within each country and, therefore, of every citizen. In these circumstances, a strong, powerful and, not least, competitive, stable in terms of macro-economic and exchange in terms of the tempo of development and adaptation to new conditions of exchange, represents an important basis for creating a policy security truly secure. Given the apparent importance of the subject of specific system in which we live today, the economic situation and the policy of the West European countries.*

*Keywords:* economic security, globalization, national, problems, policy, conditions of development, competitive, development and adaptation etc.

## **Introducere**

La etapa actuală, procesul globalizării, care a cuprins integral și multicriterial majoritatea statelor lumii, reprezintă una dintre condițiile importante ale dezvoltării statului, inclusiv și sub aspect economic. Astfel, dezvoltarea economică și securitatea (națională, internațională sau regională) reprezintă reperele majore sub care se manifestă principalele schimbări la nivel mondial, precum și cele din cadrul fiecărui stat și, prin urmare, al fiecărui cetățean în parte [5, p. 150].

În aceste condiții, o economie puternică, performantă și, nu în ultimul rând, competitivă, stabilă din punct de vedere macro-economic și schimbătoare sub aspectul tempoului de dezvoltare și adaptare la condițiile noi de schimb, reprezintă o bază importantă de creare a unei politici de securitate cu adevărat sigure. Importanța subiectului dat reiese din specificul sistemului în care trăim în prezent, din situația economică a occidentului precum și cea politică a statelor europene [3, p. 117].

Autorul consideră evident, că securitatea economică reiese din necesitatea cetățeanului unui stat de a avea o securitate individuală, ca garant al lipsei de pericole și amenințări ale vieții și sănătății. În acest context, punctul de reper îl constituie conceptul de securitate economică, care spune că securitatea economică este “o resursă indispensabilă a vieții cotidiene care

permite individului și comunității umane să-și realizeze aspirațiile: unitatea continentului” [4, p. 15].

## 1. Considerații generale

Politicile de reglementare a funcționării economiei unui stat, joacă un rol important în performanța și eficiența acesteia, stabilesc relația stat-piață și delimitează bunurile publice de cele private.

Oameni de știință în domeniul securității economice din România evidențiază principalele trei riscuri globale care dăunează sistemelor economice naționale, cum sunt:

- Dezechilibrul veniturilor;
- Creditul public (datoria publică);
- Încălzirea globală, inclusiv și factorul antropic, legat de emanarea gazelor de eșapament [1].

Reieșind de la drept sinonim al “securității”, cum ar fi: “siguranță” și “apărare”, putem presupune plecarea de la principiile de apărare a proprietății private a cetățenilor, precum și o siguranță în raporturile contractuale. De aceea, autorul este de acord cu părerea specialiștilor privind faptul, că aceste trei condiții lovesc puternic asupra stabilității naționale nu doar la aspectul economic, ci la nivel mondial, influențând, astfel, majoritatea statelor lumii. Răsfângerea procesului globalizării asupra datelor economice mondiale, în perioada din 2006 și până în prezent 2015, inclusiv prognoza pentru 2016 sunt prezentate în Tabelul 1. Integrarea globală materială, financiară, informațională și umană, atrage, în competiția totală, țările cu economiile slab dezvoltate, pe când țările puternic dezvoltate, companiile internaționale și globale vin să regizeze acest proces.

**Tabelul 1. Valorile procentuale regionale de creștere globală, în % (2006-2016)**

<i>Regiunea</i>	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 (prognoză)
<b>Media mondială</b>	5.5	5.7	3.1	0	5.4	4.2	3.4	3.4	3.4	3.4	3.7
<b>Economiile avansate</b>	3.1	2.8	0.2	-3.4	3.1	1.7	1.2	1.4	1.8	2.3	2.4
<b>Zona euro</b>	3.2	3	0.5	-4.5	2	1.6	-1	0	0.9	1.4	1.6
<b>Țările în curs de dezvoltare</b>	8.2	8.7	5.8	3.1	7.4	6.2	5.2	5	4.6	4.2	4.7

*Sursa:* elaborată în baza datelor sursei [2]

Prin urmare, autorul consideră, că problema securității economice se intersectează cu importanțele valori sociale și politice necesare de respectat, care pun bazele strategiei de dezvoltare economică națională. Criza financiară, cu care se confruntă nu doar România și Republica Moldova, ci și majoritatea altor state în curs de dezvoltare (ceea ce este ușor de verificat prin intermediul indicilor economici pentru fiecare stat în parte), poate fi soluționată doar prin redresarea valorică a orientărilor politice, în măsura în care ființa umană să fie plasată în centrul tuturor aspirațiilor și, în primul rând, a celor economice.

În România, securitatea economică se impune drept un garant al calității vieții fiecărui cetățean în parte, pentru că aceasta este nu altceva decât determinantul eficienței statului ca entitate juridică și a poziției acestuia în lista statelor cu nivel înalt de dezvoltare, faptul ce necesită a fi preluat de experiență și pentru țara noastră.

În condițiile vectorului de dezvoltare european, specialiștii români în domeniul securității economice spun cu siguranță, că premisele de dezvoltare a economiei României constituie, în primul rând, respectarea principiilor ai unui stat de drept, protejarea sectorului proprietății private a cetățenilor, a bussinesului mic și mijlociu, precum și sprijinirea concurenței pe piața economică internă.

Un astfel de parcurs economic România a început să-l realizeze de la începutul anilor '90, etapă în care s-a realizat trecerea de la economia de comandă la cea de piață, etapă rezultată din schimbările politice existente la acea perioadă, precum și modificarea vectorului politic al țării, ceea ce a dus inevitabil la schimbarea în mai multe domenii, inclusiv cel economic. De aici a inițiat schimbarea totală a sistemului economic român. Mulți dintre specialiști în domeniu au constatat această perioadă drept fiind una complicată și diversă, prin caracterul schimbărilor de valori care au avut loc în societatea română.

Problemele de bază cu care s-a confruntat economia României la acea perioadă, erau legate de pericolul diminuării în masă a locurilor de muncă, scăderii veniturilor, schimbărilor în domeniul proprietății private, liberalizarea legată de fluxul de străini etc.

Această nouă economie a României a determinat formularea unei noi politici de protecție a bunului public și privat, a proprietății private, stimularea activismului cetățenilor și participarea acestora în sectorul economic, prin oferirea libertății de idei și inițiative economice, prin competiție activă și implicare pe piață.

În contextul situației financiare globale din anii 2008-2009, România s-a pomenit în necesitatea vastă de a armoniza politicele de stat în domeniul economiei cu permanentele schimbări existente în piața internațională, ajustându-le la necesitățile cetățeanului. Prin urmare, autorul constată existența unui decalaj negativ al produsului intern brut pe care îl atestă statul

la etapa de față (conform sondajului realizat de Banca Mondială, încă în anul 2009, România se afla în topul mondial pe locul 63 după PIB-ul pe cap de locuitori la valoare nominală).

Tabelul de mai jos ne dă posibilitate să analizăm indicatorul PIB al României (în 2014 fiind 159 mlrd. USD și în 2015 – 169 mlrd. USD) [1] în comparație cu cele douăzeci de state ale lumii cu cel mai mare PIB în perioada anilor 2014-2015, potrivit datelor prezentate în anul 2015 de către Serviciul statistic al Fondul Monetar Internațional (vezi Tabelul 2).

**Tabelul 2. Statele cu cel mai mare PIB, anii 2014-2015**

Nr. d/o	Statele	PIB 2015 (mlrd. USD)	PIB 2014 (mlrd. USD)	Evoluția
1	Statele Unite ale Americii	18 287	17 416	5%
2	China	11 285	10 355	9%
3	Japonia	4 882	4 770	2,40%
4	Germania	3 909	3 820	2,30%
5	Marea Britanie	3 003	2 848	5,50%
6	Franța	2 935	2 902	1,10%
7	Brazilia	2 357	2 244	5%
8	India	2 248	2 048	9,80%
9	Italia	2 153	2 129	1,10%
10	Rusia	2 099	2 057	2%
11	Canada	1 873	1 794	4,40%
12	Coreea de Sud	1 561	1 449	7,70%
13	Australia	1 535	1 483	3,50%
14	Spania	1 422	1 400	1,50%
15	Mexic	1 367	1 296	5,50%
16	Indonezia	915	856	6,90%
17	Țările de Jos	892	880	1,30%
18	Turcia	861	813	5,90%
19	Arabia Saudită	805	778	3,50%
20	Elveția	680	679	0,20%

*Sursa:* elaborată de autor în baza datelor Fondul Monetar Internațional [2]

Pe lângă decalajul negativ al PIB-ului românesc, o altă propunere a autorului ține de redresare a lacunelor și întărirea securității economice, ar fi diminuarea investițiilor străine

neeficiente care induc statul român în profunde datorii externe. De menționat, că scăderea nivelului de investiții de capital s-a soldat cu micșorarea resurselor financiare externe dobândite, în comparație cu perioada de pînă la criză, astfel micșorînduse rata creditelor oferite sectorului economic, ca consecință fiind nestabilitatea cursului valutar. Autorul consideră că adoptarea grabnică a măsurilor de reducere a deficitului de cont bugetar, ar putea avea ca rezultat creșterea micro- și macroeconomică.

Un alt aspect, nu mai puțin important, îl constituie așa zisa retragere de finanțări externe sau, altfel spus, “răscumpărarea datoriilor”, specifică pieței europene care va permite realizarea unei agonisiri de fonduri și finanțe, în vederea sprijinirii ulterioare a deficitului de buget sau creditarea sferei private. Măsura dată ar avea cât consecințe pozitive, dar cu manifestare pe termen lung (îmbunătățirea stabilității financiare, securizarea depozitelor, stimularea economisirii, scăderea costurilor de finanțare a băncilor cu efectul reducerii costului creditului), atât și consecințe negative, dar pe termen scurt (reducerea disponibilităților de finanțare, reducerea investițiilor, afectarea creșterii economice).

Astfel, în exemplul securității economice a României putem afirma că aceasta depinde, în mare parte, de încrederea consumatorilor externi în profitabilitatea, eficiența spațiului de investire, precum și a relațiilor dintre aceștia și guvernul statului pe teritoriul căruia se realizează plasarea capitalului.

În opinia autorului, situația României este foarte apropiată cu cea a Republicii Moldova privind accesul la capitaluri externe este mic, iar din cauze particulare, cum ar fi mediul economic mai puțin atractiv pentru investițiile străine, unul dintre motivele importante ar fi lipsa unei încrederi puternice din partea partenerilor internaționali, prăbușirea piețelor de capital. Depășirea parțială a tuturor acestor probleme, s-a reușit, în mare parte, datorită acordurilor încheiate de către România cu Uniunea Europeană, Banca Mondială și Fondul Monetar Internațional, colaborarea cu care a impus anumite limite de comportament politic, angajări de natură economică, monetară, fiscală, obligația de respectare a termenilor de creditare și în genere sistemarea conduitei economice așa cum o cere partenerul internațional. Integrarea României în Uniunea Europeană a permis realizarea cu mai puține eforturi și prin intermediul costurilor altora, acele reforme economice, care pînă atunci erau mai puțin posibile, ceea ce prin urmare a contribuit la creșterea competitivității și a permis substituirea lipsei capitalului național cu cel internațional (de investiție). În același timp, această dependență de capitalul străin, a slăbit rezistența la potențialul șoc economic, în condițiile crizei pe care o urmarim nu doar în România, ci și alte state, inclusiv cele europene.



De asemenea, un moment important care presupune o altă imperfecțiune a economiei de piață române constituie rata înaltă a inflației. Conform datelor Băncii Naționale Române, niveluri de deficit de cont la etapa actuală constituie -4% – -5% , ceea ce reprezintă un alt factor, ce determină partenerii externi de a avea mai puțină încredere în sistemul economic național [1].

De menționat, că soluțiile pentru înlăturarea punctelor slabe ale sistemului economic extern al României nu se limitează doar la diversificarea piețelor naționale de desfacere sau la luarea creditelor de împrumut de la partenerii internaționali. Plus la această slăbire, poate fi adăugată și chestiunea concentrării puterii de decizie în afara statului român, ceea ce presupune imposibilitatea alegerii de sinestătător a anumitor politici, inclusiv celor economice.

De asemenea, punctul vulnerabil și efectul riscului aflării în această zonă de dependență economică, denotă scăderea concurenței economiei naționale, adică a competitivității acesteia , precum și riscul “eroziunii sociale”, adică diminuarea productivității muncii cetățenilor, tentați de un nivel mai înalt al vieții în cadrul altor state europene, emigrează intensiv, ceea ce provoacă efectul instabilității sociale, care de asemenea lovește economicul din punctul de vedere al continuității acestuia. Astfel, contribuția socialului la securitatea națională scade vădit, prin urmare slăbindu-se și securitatea economică a statului.

În opinia autorului, reformele structurale calitative, politicile, sociale reprezintă acea premisă importantă care crează fundamentul fertil pentru dezvoltarea economică a statului. Rezistența la bozul economic, care vine în strânsă legătură cu indicatorul Produsului Intern Brut, precum și a echilibrului bugetar , cere un efort anume și o atenție mai profundă din partea politicilor. De aceea, stimularea ridicării nivelului economic trebuie efectuată în conformitate cu un șir de aspecte importante, precum:

- 1) capitalul uman (forța de muncă);
- 2) capitalul (finanțele, banul);
- 3) eficiența acestor doi factori în ansamblu.

Creșterea economică se va datora, în mare parte, prin necesitatea de restabilire a competitivității economiei române, transformînd-o în una statornică, unde cererea și oferta sunt echilibrate, unde deficitul bugetar se reduce la minimum posibil în condițiile economice de astăzi, și unde raportul dintre venituri și costuri este unul în limitele profitului liber.

Atît concurența cît și raportul calitate-produs, trebuie de asemenea să fie luat în vigoare atunci cînd se face efortul unei construcții strategice și binedefinite. Obiectivul principal al unei economii de piață ar trebui să fie unul de conservare și prelevare a valorilor economice care vin

într-o strânsă legătură cu cele sociale, păstrându-se astfel scopul binelui comun și a satisfacerii necesităților în primul rînd a cetățenilor statului, ca parte a acestui sistem de securitate.

Potrivit legislației române, proprietatea funciară a cetățenilor este liberalizată pentru toți cetățenii europeni, ceea ce presupune o atenție deosebită pentru potențialul productiv al ocoalelor silvice și agricole și cere o previzibilitate pe termen lung în acest sens. În acest sens autorul consideră că este foarte important să fie create politici de stimulare atât a întreprinzătorilor cât și a fiecărui om în parte, în ceea ce privește dezvoltarea sectorului agricol. Aici nu trebuie să uităm că teritoriul român este unul de un înalt potențial agrar, care trebuie valorificat.

De asemenea, întărirea politicilor de protecție a muncii angajaților precum și a activității organizațiilor sindicale, de asemenea ar trebui să constituie o prioritate pentru sectorul economic. De altfel, condițiile prielnice de lucru sunt oferite pe întreg teritoriu european, ceea ce este mai mult decît tentant pentru capitalul uman. În concluzie subliniem că toate aceste particularități sprijină dezvoltarea economică în ansamblul ei, oferind astfel siguranță atât pentru investitori străini, cât și pentru actori privați, cetățeni de rînd. Autorul consideră, că importanța aportului și influenței sectorului privat la conturarea indicatorului este una majoră.

### **Concluzie**

Securitatea economică ocupă un loc important în cadrul sistemului securității naționale a unui stat, indiferent de tipul diviziunii sociale sau politice existente în cadrul acestuia. Definiția securității economice, poate fi interpretată ca totalitatea veniturile economice stabile menite să determine un nivel de viață actual precum și cel strategic. Astfel, autorul concludă că conceptul securității implică în sine o creștere continuă a economiei, politicii și nu în ultimul rînd a mediului social.

Securitatea economică a unui stat, va permite cetățenilor săi o siguranță în ziua de mîine precum și îi va lipsi de necesitatea de a căuta un nivel de trai mai înalt în cadrul altor state care oferă acest standard. De altfel, ea presupune și o libertate de alegere, o protecție socială a cetățeanului, cât și preocuparea statului pentru coșul fiecărui consumator.

Autorul a ajuns la concluzie, că aspectul securității economice vine în strînsă legătură cu profitabilitate proiectelor economice de investire, atractivitate careia jucînd un rol primordial în profitul statului și cîștigul sectorului privat. Exemplul României vine să ne demonstreze că este posibilă o eventuală schimbare calitativă în sectorul economic al Moldovei, dar cu condiția ridicării nivelului de securitatea economică și de siguranță a cetățeanului.

La etapa actuală, România, în calitate de partener al numeroaselor organizații și instituții internaționale, ca semnatar al actelor și tratatelor internaționale de mare importanță pentru economia națională, are o strîngentă necesitate de a completa sistemul securității internaționale, prin analiza profundă a politicilor de producție, particularității piețelor de desfacere europene.

Ținînd cont de cele expuse în articolul de față, generalizăm următoarele necesități:

- Spații atractive de investire pentru capitalul străin;
- Autonomie economică, rezistentă la șocuri economice;
- Capitalul uman, în condițiile unui câștig prompt și a unei productivități ridicate;
- Un sector privat puternic, asigurat din punct de vedere economic și politic.

Considerăm că aceste măsuri ar putea întări securitatea economică a unui stat exemplu în acest sens servind România, aflată și acum în parcursul economic deloc ușor, însă promițător prin ansamblu de măsuri și politici pe care le ia guvernul român, în colaborare cu instituțiile europene.

De asemenea, autorul menționează că, la momentul de față, economia română parcurge o etapă încărcată, însă stabilă. De menționat, că, actualmente, mai există cîteva probleme importante, care necesită a fi soluționate în timp cât mai restrâns, cum ar fi: îmbunătățirea poziției economice a României și a vieții indivizilor, cetățenilor de rînd.

Astfel, putem constata că fiecare economie de stat tinde să obțină o piață perfectă, în care există afît concurență cît și funcționalitate, ceea ce înseamnă că guvernul de stat este obligat să mențină acest echilibru, în vederea creării binelui public, aici, de asemenea jucînd un rol important raportul dintre stat și cetățean. Totodată, autorul consideră necesar, în scopul evitării șocurilor economice, ca instituțiile responsabile din cadrul sistemului securității economice naționale ai României și Republicii Moldova să înainteze un proiect de măsuri strategice privind îmbunătățirea acestuia, prin întărirea lui.

### Referințe:

1. Buletinul lunar al BNR. [http://www.\\_bnr.ro/Securitatea-economica,-bun-public-8993.aspx](http://www._bnr.ro/Securitatea-economica,-bun-public-8993.aspx)
2. Datele statistice ale Fondului Monetar Internațional, [http://\\_www.imf.org/](http://_www.imf.org/)
3. Gribincea A., Daniliuc A. World Economy and International Economic Relations. Manual. Kiev-Chișinău: Print-Caro, 2016. 223 p.

4. Josanu Yu. Riscuri și amenințări în adresa securității Republicii Moldova. În: Securitatea națională a Republicii Moldova în contextul geopolitic european. În: materiale Conferinței științifice internaționale a AȘM. Chișinău: Știința, 2010, p. 14-16
5. Juc V., Rusandu I., ș.a. Consolidarea securității politice a Republicii Moldova: aspecte geopolitice. În: MOLDOSCOPIE, nr.2 (XLIX). Chișinău: CEP-USM. 2015, p. 148-155